

ૐ
જૈન ધર્મની ઉદારતા.

હિંદીમાં—મૂળ લેખક
પણિત પંમેષ્ટીદાસ જૈન ન્યાયતીર્થ

અનુવાદક —

નવનીતલાલ ઠાકોરદાસ મોદી બી એ

પ્રકાશક —

જ્યન્તિકાન્ત માકેશ્વર ચુડાવાળા
મત્રી, દિગ્ગજર જૈન યુવક સંઘ નવાપુરા—મુરત
(ભા.શ્રી ખીમચંદ ચંડુલાલ ઝવેરીના સમર્થાથે)

પ્રથમ ભાગ } પુસ્તકપૂર્વે તીરતિ. મેં ૨૪૬૦ } મૂલ્ય
૫૦૦ } માર્ચ ૧૯૩૪ } ૪૧૧ આના

૧ વિપ્રયાનુક્રમણિકા

૧ પાપીયાનો ઉદ્ધાર	૧
૨ હિંચ અને નીચમા સમભાવ	૭
૩ જાતિબેદનો આચાર આચરણ પર છે	૧૦
૪ વર્ગ પરિવર્તન	૧૭
૫ ગોત્ર પરિવર્તન	૨૦
૬ ખનિતોહાર	૨૩
૭ ગામ્ત્રીય હડ-વિરાન	૨૭
૮ અત્યાચારી હડ-વિરાન	૩૭
૯ હિંચનાના હિંચરખો	૪૨
૧૦ જનરમ્ભા સંગોના અધિકાર	૫૭
૧૧ શ્રિયોના અધિકાર	૬૦
૧૨ વિશાલિક હિંચના	૬૬
૧૩ હિંચરખો	૭૩

નમ્ર નિવેદન

જગતને આજે એવા ઉગ્ર ધર્મની આવશ્યકતા છે કે જ્યાં પ્રેમ અને સમજાવનો મર્વના નિવાસ હોય આપણે હસામ્મએનો ધમ્મપ્રચાર જોઈ ધર્મા ઝરીએ છીએ આર્મમાટએની કાર્યકુશળતા જોઈ આમર્શ્યમિત્ત થઈએ છીએ, અને મોદ્દ મુશુધીરત દયા નમરમ્મની નિગેરેનો નામો નેમ જોઈ ભગવાન મદાવીરનું નામ ન નિદાગી દુખી થઈએ છીએ તેનું માત્ર એજ કાગળ છે કે તે તે ધર્માનુયાયીઓએ પોતપોતાના ધર્મોનું ઓર્થ જનાવી જનતાને પોતાના તક આકર્ષિત કરી છે જ્યારે આપણે જૈનધર્મની ઉગતાનું મશુ રૂધીનાખી તેને પગલે ચગી નુથીને ફેરી દઈએ છીએ ત્યારે દહે કહો કે જૈનધર્મના માદાત્મ્યને કેમ મમલ શકે ! ભગવાન મદાવીરને કેમ સમજ શકે ! તેમજ ઓર્થવારી જૈન ધર્મનો પ્રચાર હી રીને થઈ શકે !

આ નાના મરખા પુનઃકમા એજ જનાવવામા આ યુ છે કે જૈનધર્મની ઉગતા જગતના પ્રત્યેક પ્રાણીને પ્રત્યેક દશામા સીમારી શકે છે ઓ તેનો ઉદ્ધાર કરી શકે છે આશા છે કે પાકમગ્જ આ પુસ્તકને આલોચ તવાથી તેને માર્ગદર્શક મનાવે

અમારાગી-સુરત

પદ્મપાખાન

૧૦ નિ મ ૨૪૬૦

પરમહીલાસ જૈન ન્યાયતીથ.

પ્રસ્તાવના

શ્રી હિત ગુરુ જૈન યુવક એવ તરફથી અત્યાર મુડીમા નબુ
પુષ્પે પ્રસિદ્ધ થઈ ચૂક્યા છે અને તેમનો સારો પ્રચાર થોનો હોવાને
લઈને આ તુ પુષ્પ દિ જૈન યુવક મધ (સુરત)ના ઉત્સાદી સર
મત્રી બાઈ શ્રી ખીમચં ચદનાલ ઝેરીના સમારકરૂપ પ્રસિદ્ધ મર
વામાં આવે છે

જૈનધર્મના સિદ્ધાન્તો રકુચિત નથી જૈન ધર્મ ગ્રાહકો
ધર્મ પ્રેમી છે એટલે કે એજા ચીજ અનેક દર્શિમિદુઓથી જોષ
શકાય છે જો ધર્મ યો મદનની આજ પુખી છે અને તેથીજ વિશ્વ
ધર્મ બની શકે તેમ છે જૈનધર્મ કેટલો ઉદાર છે અને જૈનધર્મના
મિદ્ધા તો દરેક મનુષ્ય કેડી ગીતે સીકારી શકે તે આ દ્રેકમા મ્પષ્ટ
કરવામાં આ પુ છે

શ્રીકૃત પડીત પરમેનો રાજ જૈન નામતીથે દિદીમા જૈનધર્મની
ઉચિતા નામે પુસ્તક લખ્યું છે તેનું બાવા તર કરવાની જા આપના
માટે મળ નબકનો આભાર માનુ છુ તેમજ શ્રી નવનીતનાન ઠકો રમ
મોદી ખીએ નેઓએ આ પુસ્તકનું બાવાનર કરામા મેતાનો
અચૂન સમય આપ્યો છે ત માટે નેઓ થ તવા ને પાત્ર છે તથા
શ્રી જ્યોતિનાન ઠકોડા રસ મી એસ મી (એન્ડ) એનુ આઈ
મ છે (નંદા) અ પુસ્તકનું મેશીયન કરામા જે મ કરી છે
તેથી તેમનો પગ આભારી છુ

નનાપુરા-સુરત

પર્યવજયર્

વીર સ ૨૪૬૦

મના

જ્યન્તિવાવ સાદેરચં ચુડાવાવા

શ્રી નિગમ જૈન યુવક સઘ

આ શ્રી પુનઃ

અ શ્રી પીમચ વહુવાડ ઝોગી

જ મ વિ મળ

૧૯૧૬

અમ કાંડિ મળ

૧૯૧૬

જીવન પરિચય

સ્વર્ગસ્થ શ્રી ખીમચંદ ગદુલાલ ઝવેરીના જીવનનો ટૂંક પરિચય આપનારો હેતુ એ છે એમના જીવનમાંથી જામ કરીને આપણા યુવક વર્ગને માર્ગ દેરણા અને પ્રેરણાનું મળે એમનો પાર્શ્વિક અને જોવારિય જીવનતરો જાણવાની તેમજ મમજવાની તક મળે અને એના જીવનતરોને જીવનમાં ઉતારવાની રહસ્ય જાણે અમ્ય નીચ મળેગો અને અનિવાર્ય મુશ્કેલીઓ હોવા છતાં પણ જેમણે પદ્ધતિ કે તેમજ ધાર્મિક ન્યાયનીયની પરામર્શને પોષ્યવા આ કાશના સરખા હીક પ્રકારે કેળવ્યા આર્થિક અને મામાજીક વિદ્યાઓનો પ્રતિભા કે તા એકધારે આદર્શ જીવન ગાળવાનો જેમણે પ્રયામ કરો એવા એક યુવાન મધુના જીવનપરિચયથી માર્ગ બોધપાઠ મળે તેમજ માર્ગદર્શિત જડી આવે એ હેતુ અર્થિયા સમારનો કે નહિ તો મામા ધ રીતે તમરો માનવીઓ પ્રતિ દિન જ મે છે અને મરે કે તેઓના જીવનની જાણી પણ કરવાની કોઈ રકાર નહીં નથી.

સ્વંમ ધ શ્રી મિત્ર જૈન યુવક સવના સદમત્રા હતા તેમને જે ધ્યાનેથી મે રાઈ અવિગત કાર્ય કયુ વસારામાં શ્રી દિગ્ગ જર જૈન પાંચાળાના અધ્યાપક નરીકે અને નવાપુરા કનનના સેકે ટરિ તરિકે મારી સેવા મળતી હતી તેમને પોતાની કાર્ય કરવાની પ્રજાવિકાથી એ જણે સમ્યાએને જોભાવ્યા હતા માથે સાથે આજીવિત માટે વગીનને ત્યાં પ્રાર્થ નરીકે મમ કરના હતા એમના અમુદમા સ્વર્ગસ્થ નજા પ્રિત હતા.

જેમનો જન્મ વિક્રમ સવત ૧૬૧૧ પોષ સુદી ૩ ને દિવસે થયો હતો. આગવપમાજ પિતૃમુખ ગુમાસ્તુ અને આ વિજવાડીમા દલુ માનવ પુષ્પ ખીલીને સપૂર્ણપણે ફાંતે તે પહેલાં તેા કરમાજ ગયુ વિક્રમ સવત ૧૬૮૦ ના માસજુ શુક્ર ૩ ને દિવસે દેવને કે પામ્યા ફક્ત ૨૧ ર્ષનું કાગમર્ષોદિત જીવન જીવીને આ સસાર છોડી ગયા જેમના મૃત્યુર્ત્ત જ મદિના આગમય જેમના માનુ શીનો અર્ગવામ થયો હતો બાપ્તથીજે ગુજરાતી તેમજ અમિજનો આરો અજરામ કરો હતો જેમની શા ત મૂર્તિ સેવાભાવના અને ધૈર્યતા ખરેખર જેમના જીવન સાથે મનપ ધરાવનારને આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરાવે છે

પ્રત્યેક કાર્તીમા આત્મનોજ આપરો જે જેમનો પ્રધાન ગુણ છે તે કદમે મુક્ત દાસ્યતા મુખતાદગ પયગાર જેજ જેમની વિશિષ્ટતા સ્વમતિ બધુને જોતા સ્વાભાવિક સેવાની આત્મજાખી થાય જેજ જેમનો નાતિજન પ્રત્યેનો પ્રેમભાવ ગૂંઘા ગૂંઘ કાર્તીના ઉદ્દેશમા મતલ પરિશ્રમ કરવો જેજ જેમની કાર્ય કરવાની સક્કમતા આવા એક માનવ આત્માનુ કે જોને સાગ જીવનમા પમને પમને સુખદુ ખતા હૂં તડકા અને જાગડાના આક્રમણ જોમા હોય અને તે છતાપણુ જેમજે શાન્તિથી તેનો મામનો કયો હોય એવા એક ખીકની જીવાનીમાં દિમતજોર મુક્તિને જોગતા ગુવાનગધુન જીવનની રૂપરેખા દોરતા કેાને ગૌરવ નહિ ઉપજો કેાને આનં નહિ થાય નહિ એમાં મૂંઝવત માનવી પ્રત્યે આ આવ પ્રગટ કરવાની વાંચના તૃપ્ત કરવાનો પ્રયામ અનુભવાય

એમના આ સમયે થએલા બકાળ અત્યુ પ્રત્યે પ્રત્યેક બધું
જન ઉડી દુ ખની લાગણી પ્રદર્શિત કરી એમના આત્માને શાંતિ મળે
એવી જીનેન્દ્ર ભગવાન પ્રાંતિ અબ્યર્થના કરે સ્વર્ગસ્થ બધુના કુદુમી
જગોપર અમરમાત્ર આની પડેલા દુ ખો સદન કરવાને જીનેન્દ્ર ભગ
વાન બધા આપે એજ આપણી સહુની આંતરિંગ-દાર્શિક પ્રાર્થના હોય

તથાસ્તુ

મત્રી,

શા જયતિવાલ સાકેતચંદ ચુડાનાળા.

મી દિ જૈન યુવક મધ સુરત

મુક — શા કુકીરચ મગનનાથ બદામી
મુદાયગ્ધાન — ધી જૈન વિજયાનદ" પ્રી રેમ
કલપીઠ બખાર-સુરત,

સ્વર્ગસ્થ ખીમચંદને !

[ગિજરિગિ]

અડો ! શાને આશા, પ્રહારો ગળી શા,
અરે ! ફૂતો ભૂચા, ભવા ! અપારામા,
ખરે ! સસારે તો, ખતા યાદી ત્હારી,
કિંગારી મયામા, યુવાની હાર્થો તુ,
નથી બોલ્યો જુકે, તમ્બો સોને તુતો
નમે દેડે ત્હાડે, અને મેના-પ્રેમી,
ડિતા અનૂ ગેડી, તને આ અર્પીએ,
પ્રભો ! હાગીને પ્રભો ! મંદુલીય,
પ્રા. યુન-શાલે નમતા ?
હવન થયુ ખડેર નહિ કયા !
સન વ ને કયા જ, ચાયા !
ગજબ થઈ ગારેવ તમ આ !
ક્ષિપ્ત હવનુ ગાથત નથી
અમ હૃદયથી ફર ન થતી
ગમન તુજન ખે. કયમ ના ?
ના પ.ય ઝાયા કયમ હા ?
સરળ ભાતો હોન કં.યે
નહિ કરી નમાવ્યુ જગતને
મુકુ-ન ય આ હાસેન ક તુ,
મુકુ-મુખ ગોડ હવતુ
ત્રિયજન મખા આજ અલિના
કં. પ્રિય ક અજવિ જહા
તન અનુપમા કયોતિ-નબમા,
મુક મુજ વાલે તુજ ગરવા
નવનીતલાલ ખુ ગાહ (જે II)

ૐ

જૈન ધર્મની ઉદારતા

પ્રાણીઓનો ઉદ્ધાર.

જે પ્રાણીઓનો ઉદ્ધારક છે તે જ ધર્મ છે એ માટેજ એ આવશ્યક છે કે ધર્મ ન્યાયક, ગર્વ અને ઉદાગ હોવો નોંધ્યે જ્યાં મકુચિત દષ્ટિ છે, પરસ્પરનો પક્ષપાત છે, શારીરિક યોગ્યાયોગ્યતાના કારણથી આંતરિક નીચ તથા ઉચ્ચપણાના બેકલાવ છે ત્યાં ધર્મ નથી. શારીરિક દષ્ટિએ કોઈપણ પવિત્ર નથી શરીર આણુય અપવિત્ર છે, તેથી આત્માની સાથે ધર્મનો સજ ધ્વંસ થાય એ વાતવિષયક છે. મનુષ્ય જે શરીરને ઉચ્ચ સમજે છે તે શરીરધારી કુગતિમા પણ ગયા છે અને જેનું શરીર નીચ મનાય છે તેઓ પણ સુગતિને પામ્યા છે. માટે એ નિર્વિવાદ સિદ્ધિ છે કે ધર્મ શરીરની આદ્ય આકૃતિમાં નથી પરંતુ આત્મામાં હોય છે. તેથી જૈન ધર્મ એ વાતનો સ્પષ્ટતાપૂર્વક પ્રતિષ્ઠા કરે છે કે પ્રત્યેક પ્રાણી પોતાની સુકૃતિ અનુસાર ઉચ્ચપદ પ્રાપ્ત કરી શકે છે. જૈન ધર્મના દ્વાર સર્વને માટે હંમેશા ખુલ્લો છે એ વાતને વિશેષાધાર્યે આ પ્રકારે સ્પષ્ટ કર્યું છે કે -

अनायानामपघना दस्त्रिणां मुदु खिनाम् ।

जिनशामनमेतद्धि परम गरण मतम् ॥

ભાવાથ —જે અનાય છે, બધું વિહીન છે, દરિદ્રી છે, અત્યંત દુખી છે તેને માટે જૈનધર્મ પરમ શરણુભૂત છે

અહિંસા કનિષ્ઠ જાતિયો અગર વણેનો ઉલ્લેખ ન કરતા સર્વ સામાન્ય માનવીને જૈનધર્મજ એક શરણુભૂત છે એમ જતાવવામા આવ્યું છે જૈન ધર્મમા મનુષ્યોની વાત શું પણ પશુ અગર પ્રાણિ માત્રના કંયાણુનો વિચાર પણ કરવામા આવ્યો છે

આત્માનો સાથે દ્વિતૈષી, જગતના પ્રાણિરોનો કંયાણુ કારી, મહા મિથ્યાત્વના ગર્તમાથી સુક્ષ્મ કરી સ માર્ગ પર પ્રતિષ્ઠિત કરવાવાળો અને પ્રાણિ માત્રને પ્રેમના પાઠ પાઠવનાર સર્વજ્ઞ કથિત એક જૈન ધર્મ છે જે વાત નિ સંદેહ છે કે, પત્યેક મર્માવલમ્બીને પોતપોતાના ધર્મના વિષય પરત્વે એવીજ ધારણા હોય છે પરંતુ તેને સત્ય સિદ્ધ કરી જતાવવું, કઠિન છે જૈન ધર્મ ઉપદેશ કરે છે કે અહ પણને ત્યજી દઈ મનુષ્ય સાથે મનુષ્યતાનો બંધવાર રાખો, પ્રાણિમાત્ર સાથે મૈત્રીભાવ રાખો, અને નિરંતર પરહિનમા નિરંતર રહો માનવીજ નહિ પશુઓના પણ કંયાણુનો ઉપાય વિચારો અને તેઓને ઘોર દુખી દાવાનગમાથી ઉગારો

ધર્મ શાસ્ત્ર એનું જ્ઞાત ત પ્રમાણ છે કે જોનાયાયોએ હાથી, ચિહ્ન, ચિયાળ, ડુક્કર, વાદરા, નોગિયા આદિ પ્રાણિયોને પણ ધર્મોપદેશ આપીને તેઓનું કન્યાણ કર્યું હતું (જુઓ આદિપુરાણ પર્વ ૧૦ શ્લોક ૧૪૬) માટેજ મહાત્માઓને અકારણ જાણુ કહેવામા આવે છે એક સાચા જોતનું કર્તવ્ય છે કે મહા દુરાચારીને પણ ધર્મોપદેશ આપીને તેનું કન્યાણ કરે એ સળધી અનેક ઉદાહરણો જોત શાસ્ત્રોમા માવગ પડે છે

જિન ભક્ત ધનદત્ત શેઠ મહાન્યસની વેગ્યાશક્ત દઠસૂર્યને હાસીપર આરૂઠ થયેલો જોઇને તે જગાએ નમો-કાર મત્ર ઉચ્ચાર્યા હતા, કે જોના પ્રસાદથી તે પાપાત્મા પુણ્યાત્મા બનીને દેવ થયે. તેજ દેવ ધનદત્તશેઠની મુનિ કરતા કહે છે કે—

અહો શ્રેષ્ઠિન્ ! જિનાગ્રીગચરણાર્ચનકોવિદ ।

અહ ચૌરો મહાપાપી દઠસૂર્યાભિગાનક. ॥૩૧॥

તત્પ્રસાદેન મો સ્વામિન્ સ્વર્ગ સૌર્ગમસજ્જકે ।-

દેવો મર્દદ્વિવો જાતો જ્ઞાત્વા પૂર્વમવ મુધી ॥૩૨॥

આગમના કથા મ ૧૩ મી ।

સાવાર્થ - જીનચરણ પૂજનમા ચતુર છે શ્રેષ્ઠી । હુ દઠસૂર્યનામનો મહાપાપી ચોર આપના પ્રસાદથી સીધર્મ સ્વર્ગમા પ્રવિષ્ટ થયો ।

આ કથામાળી એ તાત્પર્ય તારવી શકાય છે કે પ્રત્યેક જૈનનું કર્તવ્ય મહાપાપીને પાપમાર્ગથી હુમ્મારીને સન્માને લગાડવાનું છે

જૈનધર્મમાં એવા મહાપાપીઓને મુદ્દા કરીને શુભ ગતિમાં પ્રયોજી શકવાની શક્તિ છે અને જૈનધર્મની ઉદારતાનો વિચાર કરવામાં આવે તો સ્પષ્ટ માલમ પડશે કે વિશ્વધર્મ બનવાની એનામાં શક્તિ છે અને જૈન ધર્મજ વિશ્વધર્મ થઈ શકે છે જૈનાચાર્યોએ એવા એવા પાપીઓને પુણ્યાત્મા બનાવ્યા છે કે જેની કથાઓ સાંભળીને વાચક આશ્ચર્ય પામશે

અનગસેના નામની વેશ્યા પોતાના વેશ્યા ધર્મને છોડીને જૈનદીક્ષા મહાલુ કરે છે અને જૈનધર્મની આરાધના કરીને સ્વર્ગે જાય છે યશોધર મુનિ મહારાજે મત્સ્યલક્ષ્મી મૃગસેન (ધીવરને) પારવીને નમોદાર મત્ર પાઠવ્યો અને નિર્ભયદલુ કરાવ્યું જેથી તે મરીને શ્રેષ્ઠી કુળમાં જન્મ પામ્યો : યમપાત્ર આડાલની કથા તો જૈનધર્મની ઉદારતા પ્રગટ કરવામાં સૂર્યની સન્માન છે જે આડાલને વ્યવસાય માનવીઓને ફાંસી પર લટકાવીને પ્રાણનાશ કરવાનો હતો તેમ જ અમ્બપુરય કહેવાતો પાપાત્મા ઘોડા મલતના પ્રભાવથી દેવોદ્ધાર અભિષિક્ત અને પૂજ્ય થઈ જાય છે જેમકે -

‘તન્ન તદ્વ્રનમાહાત્મ્યાત્મહાર્માનુરાગત’ ।

સિદ્ધાસેને સમારોપ્ય દેવતામિ શુર્મર્મલે ॥૨૬॥

અભિપિચ્ય પ્રદર્ષેણ દિવ્યવસ્ત્રાદિમિ મૃધી. ।

। નાનાગ્રમુવર્ણાયૌ પૃજિત પરમાદરાન્ ॥૨૭॥

‘ભાવાર્થ’.—તે યમપાલ ચાંડાલને મતના મહાત્મ્યથી તથા ધર્માનુરાગથી, દેવોએ સિદ્ધામન પર પ્રતિષ્ઠિત કરીને શુભ જળથી તેનો અભિષેક કર્યો અને અનેક-વસ્ત્ર તથા આભૂષણોથી તેનું મન્માન થયું.

એકદુઃખ નહિ થયું તે સમયે પણ તે ચાંડાલ પ્રતિ નમીભૂત થઈને તેની ક્ષમા માગી. હુલી તથા પોતે બંધુ તેની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી. જેમકે—

તમ્રભાવ સમાગ્રેવય રાજાયૌ પરયા મુદા ।

અંધ્યર્ચિત સ માતર્ગો ચમર્પાલો મુળોજ્જ્વ ॥૨૮॥

‘ભાવાર્થ’.—તે ચાંડાલના મતનો પ્રભાવ જોઈને શક્તિ તથા પ્રભાવે ઘણા હર્ષની સાથે શુભોથી ઉદ્ભવવિત તે યમપાલ ચાંડાલની પૂજા કરી હતી.

। કેટલી આદર્શ ઉદારતા છે ! શુભોની સમક્ષ ન તો હીન જાતિનો વિચાર આ યો અને નહિ તેની અપ્રશ્નતાની સૂચ લગી માત્ર એક ચાંડાલનું દુઃખથી હોવાના કારણથી તેનો અભિષેક અને પૂજન પણ કરવામાં આવ્યું અહિ છે જૈન-ધર્મની સાચી ઉદારતાનો એક નમૂનો એજ પ્રકરણમાં

જાતિમદ નહિ કરવાનો ઉપદેશ કરતા સ્પષ્ટ લખ્યું છે કે -

‘‘ચાણ્ડાલોઽપિ યતોયેતઃ પૂજિતઃ દેવનાદિમિત્તમ્ ॥

તસ્માદન્યન ત્રિપ્રાયૈર્જાતિગર્વો વિષીયતે ॥૩૦॥

આગમના કથા ન ૪૪ વી ।

આનાર્થ - જતોથી સુકવ ચાકાલનુ પણ દેવોદાસ પૂજન થયું છે માટે પ્રાણલ, દ્વિત્રિય, વૈશ્યોએ પોતાની જાતિનો ગર્વ નહિ કરવો જોઈએ

અહિ જાતિમદનુ કેવું મુદર નિરાકરણ કર્યું છે ! જૈનશાસ્ત્રોએ નીચ ઉચના ભેદ મીઠવીને, જાતિ આદિના ધર્મનો તોડીને અને વર્ણ ભેદોને મહત્ત્વ નહિ આપતા સ્પષ્ટ સ્વરૂપમાં શુભોનેજ કન્યાલુકારી જતાવ્યા છે અમિત - જાતિ આશાએ જે વાતને નીચેના શબ્દોમાં લખી - છે -

શીલવન્તો ગતા , સ્વર્ગે નીચજાતિમવા અપિ ।

કુત્રીના નરવ પ્રાપ્તા શીલસયપનાશિન ॥

આનાર્થ - જેઓને નીચ જાતિમાં ઉત્પન્ન થયા કહેવામાં આવે છે તેઓ શીલધર્મ પાલન કરીને સ્વર્ગે ગયા છે અને જેને માટે ઉચ કુલીન થવાનો મદ કરવામાં આવે છે તેવા દુરાચારી મનુષ્ય નરકમાં ગયા છે

આવા પ્રકારના ઉદાહરણોથી જે વાત સ્પષ્ટ થાય છે કે જેટલી ઉદારતા, જેટલી વાતસયતા અને જેટલો અધિકાર જૈનધર્મે ઉચ નીચ તમામ મનુષ્યોને આપ્યો છે

તે પ્રમાણે અન્ય ધર્મમાં જનતુ અશક્ય છે. જૈનધર્મની એ વિશેષતા છે કે પ્રત્યેક વ્યક્તિ નરનો નારાયણ થઈ શકે છે. મનુષ્યની વાત તો દૂર રહે પરંતુ જનવાન સંમન્તભદ્રના કથન અનુસાર તો—

“નાઽપિ દેવોઽપિ દેવ આ જાયતે ધર્મકિલ્વિપાત્”

માવાર્થ—ધર્મ ધારણ કરવાથી કુતરો પણ દેવ થઈ શકે છે અને પાપના કારણથી દેવપણ કુતરો થઈ જાય છે.

ઉચ્ચ અને નીચમાં સમભાવ

એ પ્રકારે જૈનાચાર્યોએ પહે પહે સ્પષ્ટ ઉપદેશ કર્યો છે કે પ્રત્યેક જીવાત્માને ધર્મમાર્ગ જતાવો, તેને દુઃકર્મ છોડવાનો ઉપદેશ આપો, અને જો તે સત્માર્ગ પર ચઢી જાય તો તેની સાથે બધુંસમ વ્યવહાર આદરો. માચી વાત તો એ છે કે ઉચ્ચને ઉચ્ચ જનાવવામાં આવતા નથી કેમકે તે સ્વયં ઉચ્ચ છે પરંતુ જે બ્રહ્મ છે, સ્થાનચ્યુત છે, પતિત છે, તેને જે ઉચ્ચપદ પર સ્થિત કરી દે તેજ સાચો ઉદાર ધર્મ. જો જુળી પતિતપાવન જૈનધર્મમાં છે જો સજ ધર્મમાં જૈનાચાર્યોએ કેટલાયે સ્થાનો પર સ્પષ્ટ વિવેચન કર્યું છે, પચાધ્યાયીકારે સ્થિતિકરણનું વિવેચન કરતાં લખ્યું છે, કે—

દૃષ્ટિતીકરણ નામ પેરેપો સદનુગ્રહાન્ત્રી

બ્રહ્માનો સ્વપદાત્તર મ્યાપન તપદે પુન ॥૮૦૭॥

ભાવાર્થ — નિઝપદથી બ્રહ્મ થયેલા માનવીયોને અનુગ્રહપૂર્વક તેજ પદે પુન સ્થિત કરી દેવા એનું નામ દૃષ્ટિતીકરણ અગ છે

આથી એ સિદ્ધ થાય છે કે જે કોઈ કારણથી બ્રહ્મ અગર પતિત થયેલી વ્યક્તિયો હોય તેને પુન શુદ્ધ કરી દેવી અને તેને ફરીથી પોતાના ઉચ્ચપદ પર સ્થિત કરી દેવી એમણે એજ ધર્મનું વાસ્તવિક અગ છે. નિર્વિચિકિત્સા અગનું વર્ણન કરવા પણ એજ પ્રકારે ઉદારતા પૂર્ણ કથન કર્યું છે જેમકે —

દુર્દેવાદદુ મિતે પુમિ તીવ્રાસાતાટૂણાસ્પતે ।

યન્નાન્યાપર ચત સ્મૃતો નિર્વિચિકિત્સક ॥૮૦૮॥

ભાવાર્થ — જે પુરૂષ દુર્દેવના કારણથી દુઃખી અને તીવ્ર “આસાતા કમ”ના કારણથી ઘણાનું સ્થાન ખેંચી ગયો છે તેની પ્રતિ અદ્યોપૂર્ણ બાવ નહિ બતાવવો એનું નામ નિર્વિચિકિત્સા છે

ઘણો ખેદનો વિષય છે કે આજે આપણે સમ્યક્ત્વના આ પ્રધાન અંગને ભૂલી ગયા છીએ અને અભિમાનને વશિભૂત થઈને પોતાનેજ સર્વ શ્રેષ્ઠ સમજીએ છે તથા નીન, દગ્ગિરી અને દુષ્ટીને નિત્ય ઠોકરે મારીને જાતિમેદમાં

મત્ત'રહીયે છીએ એવા અભિમાનીઓનો ધમકા ભૂઠા પાડવાને માટે પચાધ્યાયીકારે અષ્ટ લખ્યું છે કે -

નૈતત્તન્યનસ્યદ્વાનમસ્મ્યહ સમ્પદાં પદમ્ ।

નામાંસમ્મયો દીનો વરાકો વિપદાં પદમ્ ॥૬૮૪॥

ભાવાર્થ - મનમા એ પ્રગરનું અજ્ઞાન ન થવું જોઈએ કે હું તો શ્રીમાન છું, મોટો પુરુષ અને તેથી એ વિપત્તિઓનો ભોગ થઈ પડેલ દીન દગ્ગિરી હમારી સમાન નથી થઈ શકતા પરંતુ પ્રત્યેક દીન દીન વ્યક્તિ પ્રતિ સમાન તાનો વ્યવહાર રાખવો જોઈએ જે મનુષ્ય ભતિમદ અને ધનમદમા મત્ત થઈને પોતાને મોટો માને છે તે મૂખ છે, અજ્ઞાની છે પરંતુ જેને મનુષ્ય તો શું પણ પ્રાણિમાત્ર અમભાવી માત્રમ પડે છે તેજ સમ્યક્ષિદિ છે, તેજ જ્ઞાની છે, તેજ માન્ય છે, તેજ હૃદય છે, તેજ વિદ્વાન છે, વિવેકી છે અને તેજ સાચો બુદ્ધિશાળી છે મનુષ્યોની વાત તો શું પરંતુ ત્રમચ્ચાનર પ્રાણિમાત્રની પ્રીતિ આમ્યભાવ રાખવાનો પચાધ્યાયીકારે ઉપદેશ દીધો છે જેમકે -

પ્રપુત્ત વાનમૈવૈતત્તત્ત કર્મવિપાકજા ।

પ્રાણિન મદગા સર્વે ગ્રસસ્થાવરયોનય ॥૬૮૫॥

ભાવાર્થ - દીન દીન પ્રાણિયો પ્રતિ ધૃષ્ટા મહિ કરતા એવો વિચાર કરવો જોઈએ કે કોઈના કારણથી આ હવ ત્રમ અને સ્થાવર ચોનિમા ઉત્પન્ન થયા છે નહિ તો એ સર્વે મર્યાદા છે

જૈનધર્મની ઉદારતા એ વાતને સ્પષ્ટ કરે છે કે ધર્મને મનુષ્ય, દેવ, તિર્યંચ અને નારકી સર્વે ધારણ કરીને પોતાનું ઠલ્યાણુ કરી શકે છે જૈનધર્મ પાપનો વિરોધી છે, પાપીનો નહિ, અને જો પાપીનો વિરોધ કરવા માટે તેઓથી ઘૂંચા કરે તો કોઈપણ અધર્મપર્યાયવાગ ઉચ્ચપર્યાયને પામી શકે નહિ, અને શુભાશુભ કર્મોની તમામ વ્યવસ્થા મગડી જાય કથા-અથામાથી માલ પડશે કે જૈનધર્મે નીચ-અતિનીચ પાપાદમાઓને પવિર કરીને પરમપદ પર સ્થિત કર્યો છે "

કપિલ પ્રાસન્ને' ગુનેદત્ત મુનિને આગ દગાડીને જાગી નાખ્યા હતાં 'છતાપણુ તે પાપી પોતાના' પાપોનો પમાતાપ કરીને સ્વયં મુનિ થઈ ગયો હતો 'જ્યેષ્ઠા આર્યિ' કાએ એક મુનિ સાથે ગીલબ્રહ્મ થઈને પુન-પ્રસવ કર્યો હતો, છતાપણુ તે પુન શુદ્ધ થઈને આર્યિકા થઈ ગઈ હતી અને સ્વર્ગે ગઈ ગાન્ધર્ભધુએ પોતાના માહેલિક શબ્દની સીને પોતાને ત્રણ ખજાતોથી વાખી હતી 'અને તેની સાથે વિનય-ભોગ કર્યો' હતો, છતાપણુ તે બન્ને મુનિદાન કરતા અને જાતે બન્ને દીક્ષા લઈને અમ્યુત સ્વર્ગમા ગયા' શિવભૂતિ પ્રાસન્નેનો પુત્રી દેવવત્તીન સાથે 'શભૂએ ઠેઠેભિચાર કર્યો, ત્યારપછી તે બ્રહ્મ દેવવત્ત વિરકત થઈને 'હરીકાન્તા નામની આર્યિકા પામે' ગઈ અને દીક્ષા લઈને 'સ્વર્ગે ગઈ વેશ્યાન પટી અજનચોર તે

જેજી લવભી મોમે જઈને જનિયોના ભગવાન જની ગયા હતા
માસકામી મૃગવજ મુનિદિશા ઝડુણ, ઠગી તેજી ભવે કમ નેષ
કરી. પરમપદને યામ્યા પુતા મનુષ્યભક્ષી મીઠાસ ગગત
મુનિ યદને તેજી ભવમા મોમે ગયા ઇત્યાદિ સેકટો
દાખલાઓ મોજુદ છે, જેનાથી મિદ્ધ ધાય છે કે જૈનધર્મ
પતિતપાવન છે એ પાપીઓને પણ પરમાત્મા જનાવી
દેવાવાગો અને સર્વથી અધિક ઉદાર છે.

જૈન શાસ્ત્રોમા ધર્મધારણ કરવાનો ઇત્તરો અમુક વર્ણ
અગર જાતિને આપવામા આ યો નથી પરંતુ મનવચન
કાયથી પ્રત્યેક પ્રાણી ધર્મધારણ કરવાને અધિકારી
એમ જાતાવવામા આડ્યુ છે જેમ -

“મનોવાનકાયર્માય મતાઃ સર્વેડપિ જન્તર”

— શ્રીધોમદયણિ.

આવી આવી ઓગાઓ, પ્રમાણ અને ઉપદેશ જૈન
શાસ્ત્રોમા ભરેલા છે તથાપિ મિત્રચિત્ત દષ્ટિવાળા જાતિ
મદમા મંત્ર યદને એ વાતોની પરવા નહિ કરતા પોતા
નેજ સર્વોચ્ચ સમજીને પીજના કલ્યાણમા મજાળુંતે અત
શય ઉત્પન્ન કરે છે એવી બ્યકિતયો જૈનધર્મની ઉદાર
તાનો નાશ કરીને પોતે તો પાપનો જ પ્ર કરે છેજ છતાં સાથે
પતિતોના ઉદારમાં, અવર્નતોની ઉત્તતિમાં અને પદચ્યુતોના
ઉત્થાનમા પણ બાધકરૂપે જનીને ધોર અત્યાચાર કરી રહ્યા
છે તેઓને માત્ર એમ એટલોજ નહે છે કે જો નીચ કહે

વાતી વ્યક્તિ પણ જૈનધર્મ ધારણ કરી લેશે તોય તેમનામા અને તેનામા શુ લેદ રહેશે ? પરંતુ એઓને જ્ઞાન નથી કે લેદ હોવાજ નેહ્યો એવી કયા જરૂર છે ? ને જાતિને તમે નીચ સમજો છો તે જાતિમાં શુ બધ લેકો પાપી, અન્યાયી અત્યાચારી, અગર દુરાચારી હો છે ? અથવા જેને તમેજી ઉચ્ચ સમજી લીધા છે તે જાતિમાં શુ બધા લેકો ધર્મીમા અને સદાચારીના અવતારરૂપ હોય છે ? જો એમ નથી તો તમેને કોઈ વર્ણને ઉચ અગર નીચ કહેવાનો શો અધિકાર છે ?

હા, જો લેદ્યવસ્થા કરવીજ હોય તો જે દુરાચારી છે તેને નીચ અને જે સદાચારી છે તેને ઉચ કહેવા નેહ્યો શ્રી રવિચંદ્રાચાર્યે એ વિષયમા પદ્મપુરોણમા લખ્યું છે કે

ચાતુર્વર્ણ્ય યથા યથ ચાણ્ડાગાદિવિશેષણ, ।

સર્વમાચારભેદન પ્રસિદ્ધ મુવને ગતમ્ ॥

જીનાર્થ - ગણ, કાત્રિય, વૈશ્ય, શૂદ્ર અગર ચાણકીના તમામ વિકાગ આચરણના લેદ્યવીજ લોકમા પ્રસિદ્ધ થયા છે એ વાતનુ અર્થન સ્પષ્ટ શબ્દોના આચાર્ય શ્રી અમિતગનિ મહારાજે આ પ્રકારે કહ્યું છે કે -

આચારમાત્રભેદન જાતીનાં, મેદ્ધવસ્ત્રનમ્ ।

ન જાતિર્ગોઘ્ણીયાસ્તિ નિયતા ક્ષાપિ તાત્ત્વિકી ॥

ગુણ, સપદને જાતિર્ગુણ-વસંતિવિષયને ॥

સાવાર્થ-શુભાશુભ આચરણના લેદથીજ જાતિયોમા લેદની કંપના કરવામાં આવી છે, પરંતુ આશુભાદિ જાતિ કોઈ અધાનેપર નિશ્ચિત વાસ્તવિક અમર સ્થાયી નથી કારણકે શુભોને લીધેજ ઉચ્ચ જાતિ પ્રાપ્ત થાય છે અને શુભોનો નાશ થવાથી તે જાતિનો પણ નાશ થઈ જાય છે વાચકો! આનાથી અધિક સ્પષ્ટ, મુદર તેમજ ઉદાર કથન બીજું શું હોઈ શકે? અમિનગતિઆચાર્ય ઉપરના કથનમા જાતિયોને કપૂરની માફક હિડાવી દીધી છે અને સ્પષ્ટ ઘોષિત કર્યું છે કે જાતિયો કાલ્પનિક છે-વાસ્તવિક નથી તેના વિભાગ-શુભ અને અશુભ આચરણ પર આધાર રાખે છે અને નહિ કે જન્મપર તથા કોઈપણ જાતિ, અધાપી નથી જો કોઈ શુભી છે તો તેની જાતિ ઉચ્ચ-તે અને જો કોઈ દુર્ગુણી છે તો તેની જાતિ નીચે થઈને નીચે થઈ જાય છે આથી સિદ્ધ થાય છે કે નીચેમા નીચે જાતિમાં ઉપન્ન થયેલો મનુષ્ય શુદ્ધ થઈને જૈનધર્મ, ધારણ કરી ગઈ છે અને તે જન્મથીજ ધર્મનો દાવો કરનાર એક જૈનીના જોટલોજ પવિત્ર થઈ શકે છે પ્રત્યેક વ્યક્તિ જૈની બનીને આત્મ કયાણ કરી શકે છે જ્યારે અન્ય ધર્મોમાં જાતિ વણ અંગર સમુહવિશેષનો પંક્ષપાન છે ત્યારે જૈનધર્મ એનાથી બીજુલ વેગળો છે અહિંયા કોઈપણ ખાસ જાતિ પ્રતિ રાગદેષ નથી, પરંતુ માત્ર આચરણ પરજ દષ્ટિ રાખવામા આવી છે જે આજે ઉચ્ચ-છે-તે અનાયોના

આચરણથી નીચ પણુ જની જાય છે જેમકે —

“અનાર્યમાચરન્ કિચિજ્ઞાવને નીચગોચર”

રવિપણાચાર્ય, ૬

જૈનસમાજનું કર્તવ્ય છે, કે આ આચાર્યોક્ત વાક્યોપર વિચાર કરે, જૈનધર્મની ઉદારતાને સમજે અને અન્યોને વિનાસ દેશે જૈનધર્મમા દીક્ષિત કરીને પોતાની અમાન બનાવી ને દેાપ્રપણુ વ્યક્તિ જ્યારે પતિતપાવન જૈનધર્મને ધારણ કરી લે ત્યારે તેને તમામ ધાર્મિક અને મામાણિક અધિકાર આપવા જોઈએ અને તેને પોતાના બધુથી કમ નહિ સમજવા જોઈએ જેમકે —

વિશ્વવિધવિદ્ દ્વા મોક્તા ક્રિયામિશેષત ।

જૈનવર્મે પર્ગ ગ્રન્થાસ્તે તત્રે ગણયોપમા ॥

આચાર્ય - બ્રાહ્મણ, ક્ષેત્રિય, વૈશ્ય અને શૂદ્રો આચરણના લેઈ રૂપિત કરવામા આવ્યા છે પરંતુ જ્યારે જો લોકો જૈનધર્મ ધારણ કરી લે છે ત્યારે એવેને આપણા બધુસમાન સમજવા જોઈએ

આ ઉપરથીજ માત્રમ પડે છે જૈનધર્મ કેટલો ઉદાર છે અને એને ધરણ કરતાજ પ્રત્યેક વ્યક્તિ સાથે કયા પ્રકારનો પ્રેમ, વ્યવહાર કરવાનો ઉપદેશ આપવામા આવે છે, પરંતુ જૈનધર્મની આ મહાન ઉદારતાને સમજવા છતાં પણ જેની દુર્બુદ્ધિમા અતિમદનું વિષ ભરેલું છે તેના

સિન્ધમાં શુ કહી શકાય? અરેબર! જૈનધર્મ! તે! એટલો
હોર છે કે-ઢોધપણ-અમુર્ચ જૈન બીને તમામ ધાર્મિક
અને સામાજિક અધિકારોને પ્રાપ્ત કરી શકે છે

વર્ણ પરિવર્તન

કેટલાક લોકોની એવી માન્યતા છે કે જાતિ ભેદ
બહુવાય પણ વર્ણ પરિવર્તન થઈ શકે નહિ પરંતુ તેઓની
એ ભૂલ છે કારણ કે વર્ણપરિવર્તન થયા વિના વર્ણની
ઉત્પત્તિ અને તેની અવસ્થા, પણ થઈ શકતી નથી. જે
પ્રાણી-વર્ણને સર્વોચ્ચ માનવામાં આવી છે તેની ઉત્પત્તિ
પર થોડીક દ્રષ્ટિ નાંખીએ તો માલમ પડશે કે તે પ્રાણી
વર્ણ વચ્ચે વર્ણોની અધિકૃતઓમાંથી ઉત્પન્ન થઈ છે. આદિ
પુર્ણામા લખ્યું છે કે જ્યારે ભરત રાજાએ પ્રાણી-વર્ણ
સ્થાપિત કરવાનો વિચાર કર્યો ત્યારે રાજાએ આજો
આપી હતી કે -

‘સદાચારીર્નૈર્નૈરિષ્ટૈરનુજીવિભિરન્વિતા’ ।

અથાસ્મદુત્સવે યૂયમાયાતેતિ પ્રયત્ન પ્રયત્ન ॥ પર્વ ૩૮-૧૦ ॥

આવાર્થ - તમે લોકો તમારા સદાચારી ધર્મમિત્રો સહિત
તથા નોકર-ઓકરોને લઈને આજો-અમારા, ઉત્સવમાં આવજો
આ-પ્રસારે - ભરત-ચક્રવર્તીએ, રાજા, પ્રજા, - અને નોકર
ઓકરોને ‘ઓલાખ્યા’ હતા, તેમાં સગી, વૈશ અને શૂદ્ર સર્વ
વર્ણના લોકો હતા તેમાંથી (તે) લોકો લીલા, ધાસનુ, મર્દન

કરતા કરતા મહેલમા પહોચી ગયા તેઓની ચક્રવર્તીએ ઉપેક્ષા કરી અને જે લોકો લીલા-ધામનું મદન નક્કી કરતા બહારજ દિશા રહ્યા અગર પાછા ચાલી જવા લાગ્યા તેઓને પ્રાણજ્ઞ બનાવી દીધા આ પ્રકારે ત્રણ વર્ષોમાંથી વિવેકી અને હયાતુ લોકોને પ્રાણજ્ઞ વર્ગમા સ્થાપિત કરવામા આગ્યા.

હવે અહિયા વિચારવા યોગ્ય એ વાત છે કે ત્યારે શૂદ્રોમાંથી પણ પ્રાણજ્ઞ બનાવવામા આગ્યા, વૈશ્યમાંથી પણ બનાવવામા આગ્યા અને ક્ષત્રિયોમાંથી પણ પ્રાણજ્ઞ તૈયાર કરવામા આગ્યા ત્યારે વર્ણ અપરિવર્તનીય કેવી રીતે થઈ શકે ? બીજી વાત એ છે કે ત્રણ વર્ણોમાંથી એક ચાથી વર્ણ તો પુરૂષોનીજ બનાવવામા આવી ત્યારે એ નવા પ્રાણજ્ઞોની શ્રિયો કેવી રીતે પ્રાણજ્ઞ બની ગઈ, હશે ? કારણકે શ્રિયોને તો મહારાજા ભરતે આમનિત નહોતી કરી પરંતુ એમા તો રાજા અને તેઓના નોકર-ચાકર આદિજ આ યા હતા અને તેમા બધા પુરૂષોજ હતા એ માત આ કથનથી વધારે પુષ્ટ યોગ છે કે તે બધા પ્રાણજ્ઞોને યજ્ઞોપવીત પહેરાવવામા આગ્યા હતા જેમકે —

‘ નેપા કૃતાનિ ચિદ્વાનિ મૂત્રે પચાહવાગ્રિધે ।

૬ । ઉપાસૈઃ વ્રક્ષમૃગાદ્દેવકાચેજાદશાન્તર્ક ॥ પરં ૩૮-૩૭ ॥

। આવાંચી - પચનામક નિધિથી પ્રકાસ્ય લઈને એકથી અગિયાર સુધી (પ્રતિમાનુસાર) તેના ચિન્હ કર્યા-એટલે કે

તેઓને યજ્ઞોપવીત પહેરાવ્યા

એ વાત તો સિધ્ધ છે કે યજ્ઞોપવીત પુરુષોનેજ, પહેરાવવામા આવે છે ત્યારે તેં બ્રાહ્મણોને માટે ત્રિયોક્કયાંથી આવી હશે ? કહેવું પડશે કે જે પહેલાની પત્નીઓ ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, અગર શૂદ્રા હશે તેઓનેજ બ્રાહ્મણી બનાવી દેવામા આવી હશે, આથી તેઓનું પણ વર્ણ પરિવર્તન થઈ જવું નિશ્ચિત છે શાઓમા પણ વર્ણ લાભ કરનારને પોતા પી, પૂર્વપત્નીની સાથે પુનર્વિવાહ કરવાનું વિધાન છે તેમકે —

‘પુનર્વિવાહસસ્માર પૂર્વ સર્વોઽસ્ય સમત’

—આદિપુગ્ગલ, પૃષ્ઠ ૧૧૦ ॥

એનું જ નહિ પરંતુ પર્વ ૩૬ શ્લોક ૬૧ થી ૭૦ સુધીના કથનથી સ્પષ્ટ માલમ પડે છે કે જેની બ્રાહ્મણોને અન્ય મિથ્યાદ્રષ્ટિયોની સાથે વિવાહ સંબંધ કરવો પડતો હતો, પછી તેઓ બ્રાહ્મણવર્ણમાજ મળી જતા હતા એ પ્રકારે વર્ણોનું પરિવર્તન થવું સ્વભાવિક છે, અતમા ઠાઈ વર્ણ સ્થાયી વસ્તુ નથી એ સિદ્ધ થાય છે આદિ પુરાણમા વર્ણ પરિવર્તનના વિષયમા અક્ષત્રિયોનું ક્ષત્રિય થઈ જવાના સંબંધમા આ પ્રમાણે લેખ્યું છે —

“અક્ષત્રિયાદય વૃત્તમ્યાઃ ક્ષત્રિયા પૃથ્વી દીક્ષિતા.”

આ પ્રકારે વર્ણ પરિવર્તનની ઉદારતા બતાવીને જેન અર્થે પોતાતો આર્થ બદલ સરખા તેમજ સર્વ કલ્યાણકારી

બનાવી દીધો છે અને જો આ ઉદાર ધાર્મિક માર્ગનું અવલંબન કરવામાં આવે તો જૈન સમાજની ઘણીજ ઉન્નતિ થઈ શકે છે, અનેક મનુષ્ય જૈન જીનીને પોતાનું 'ક' યાદુ કરી શકે છે કેમકે વર્ણ અર્થઃ જાતિને સ્થાયી અથવા ચતાનુભૂતિક માની લેવી, જો જૈન ધર્મની ઉદારતાનું યુગ કરવા ભેરાબર છે અહિંયા તો કુલાચાર જવાથી કુલ પશ્ચિમન થઈ જાય છે જેમકે —

કુલોવધિઃ કુલાચોરસ્તથા સ્પાદ દ્વિજન્મન ।

તસ્મિન્નસત્યસૌ નષ્ટત્રિયોડન્યકુલતા ધ્રજેત્ ॥૧૮૧॥

—નાદિપુર્ણ પદ ૪૦૪

સાનાર્થ - જિહ્વાલોએ પોતાના કુલની મર્યાદા અને કુલના આચારોની રક્ષા કરવી જોઈએ જો કુલાચાર વિચારોની રક્ષા નહિ કરવામાં આવે તો તે મનુષ્ય પોતાના કુલથી નષ્ટ થઈને બીજા કુલવાલો થઈ જાય છે તાત્પર્ય એ છે કે જાતિ, કુલ, વર્ણ, આદિ ક્રિયાઓ પર નિર્ભર છે, તેના બગડવા અગર સુધરવાં, પર તેઓનું પરિવર્તન થઈ જાય છે.

ગોત્ર પરિવર્તન.

જુ બેત્રી વાત તો એ છે કે આગમ, અને શાસ્ત્રોની મોટી મોટી વાત કરનારા કેટલાકે લોકો વર્ણને તો અપરિવર્તનીય માનેજ છે એટલું જ નહિ પણ સાથે સાથે ગોત્રની

ક.પનાને પણ સ્થાયી, તેમજ જન્મગત માને છે. ૫૩ તુ
જેન શાસ્ત્રોએ વર્ણ અને ગોત્રને પરિવર્તનીય બતાવીને
શુભ્રાની પ્રતિષ્ઠા કરી છે તથા જૈનધર્મની ઉદારતાના દાર
પ્રાણિમાત્રને માટે ખુલ્લા કરી, નીધા છે. બીજી વાત, એ છે
કે ગોત્ર કર્મ કોઈના અધિકારમાં, બાધકરૂપ નથી એ
મળ ધર્મા અહિંયા કાઈ વિશેષત વિચાર કરવાની જરૂર છે
, સિદ્ધાન્ત અર્થમાં કોઈ કર્મ પ્રકૃતિનુ અન્ય પ્રકૃતિરૂપ
થવાને સંક્રમણ (પરિવર્તન) કહ્યું છે તેના પાંચભેદ છે
ઉદ્દેશત, વિદ્યાત, અધ પ્રવૃત્ત, શુભ્ર અને અર્થ સંક્રમણ
એમાંથી નીચ ગોત્રના, બે-સંક્રમણ છે, તે પ્રકારે—

સત્તજ્ઞ ગુણસક્રમમધાપવત્તો ય દુરત્વમમુક્તાદી ।

સઠદિ સઠાણદસ ણીવાપુણ પિરઝક વ ॥૪૨૨॥

ધીસઠ વિઝ્ઞાદ અધાપવત્તો ગુણો ય મિઝ્ઞત્તે ॥૪૨૩॥

—ગોમટયાર વ્રમકાન્ડ, ૧૧

અમાતા વેદનીય, અશુભગતિ, ૫ સંસ્થાત, ૫ સંક્રમણ,
નીચ ગોત્ર, અપર્યાપ્ત, અસ્થિરાદિક, એ ૨૦ પ્રકૃતિયોનો
વિદ્યાત, અધ પ્રવૃત્ત, અને શુભ્ર સંક્રમણ હોય છે સ્વાદે
તે પ્રકારે અસાતાવેદનીયનુ સાતાના રૂપમાં પણ સંક્રમણ
થઈ શકે છે, તે પ્રકારે નીચગોત્રનું ઉચ્ચગોત્ર રૂપમાં પણ
સંક્રમણ થયું સિદ્ધાન્ત, અર્થમાં સિદ્ધ છે તે પછી કોઈને
જન્મથી મરણુસુધી નીચગોત્રી, કહેવા, એ અસમ્ય અજ્ઞાન
છે આપણા સિદ્ધાન્તઅર્થમાં પોઠારીને કહે છે, કે કોઈપણ

નીચમા નીચ અગર અધમમા અધમ વ્યક્તિ ઉચપદને પામી શકે છે અને પાવન પણ ચર્ચા કરે છે પરંતુ એ વાત સ્પષ્ટ છે કે જે આજે લોકદષ્ટિએ નીચ છે તે કાલે લોકમાન્ય, પ્રતિષ્ઠિત, અને મહાન પર્ણ જની જાય છે ભગવાન અકલ ક હેવે રાજવાર્તિકમા ઉચ નીચ ગોત્રની વ્યાખ્યા નીચે મુજબ કરી છે -

यस्योदयात् लोकपूजितेषु कुलेषु जन्म तदुच्चैर्गोत्रम् ॥

गर्हितेषु यत्कृते तन्नीचैर्गोत्रम् ॥

गर्हितेषु दरिद्राऽप्रतिज्ञातदु खां कुलेषु यत्कृत प्राणिना जन्म तन्नोच्चैर्गोत्र मयेतव्यम् ॥

ઉચ અને નીચ ગોત્રની આ વ્યાખ્યા પરથી માલમ પડે છે કે જે લોકપ્રીયત પ્રતિષ્ઠિત કુલમા જન્મ લે છે તે ઉચગોત્રી છે અને જે હાર્દિત, એટલે દરિદ્રી કુલમા જન્મે છે તે નીચગોત્રી છે અહિયા કોઈપણ વર્ણની અપેક્ષા આપવામા આવી નથી છાંછાણુ થયેને પણ જો તે નિધ અને દીન હુ ખી કુલમા ॥ તો તે નીચ ગોત્રવાળો છે અને જે શૂદ્ર હોવા છતાં પણ રાજકુળમા જન્મે છે અથવા પોતાના શુભ કૃત્યોથી પ્રતિષ્ઠિત છે તો તે ઉચ ગોત્રવાળો છે

વર્ણની સાથે ગોત્રને કોઈપણ સબંધ નથી કારણકે ગોત્રકર્મની વ્યવસ્થા તો પ્રાણિમાત્રમા સર્વત્ર છે, પરંતુ વર્ણ વ્યવસ્થા તો ભારતવર્ષમાજ માલમ પડે છે વર્ણ વ્યવસ્થા મનુષ્યોની યોગ્યતાનુસાર એટલી વિભાગરૂપ છે

વ્યારે ગોત્રનો આધાર કર્મ પર ॥ તેથી ગોત્રકર્મ કુલની
અથવા વ્યક્તિની પ્રતિષ્ઠા અથવા અપ્રતિષ્ઠા અનુસાર હેય
અને નીચ થઈ શકે છે આ પ્રકારે ગોત્રકર્મની શાસ્ત્રીય
વ્યાખ્યા સિદ્ધ થતા જૈનધર્મની ઉદારતા અપ્રપંચે માલમ
પડે છે અને તેથીજ જૈનધર્મ પતિનિષાવન અગર દીનેા
દ્વારક સિદ્ધ થાય છે

પતિતોદ્ધાર.

જૈનધર્મની ઉદારતા પર જેમ જેમ ગૂઢ વિચાર કરવામાં
આવે છે તેમ તેમ તેની પ્રતિ શ્રદ્ધા વધવી જાય ॥ જૈન
ધર્મે મહાન્ પાતકિયોને પવિત્ર કર્યા છે 'કુરાચારિયોને
સન્મોર્જે પ્રેર્યા' છે, દીનેાને ઉત્તર કર્યા છે, અને પતિતોનેા
ઉદ્ધાર 'કરીને પોતાનું વિશ્વજયુત્વ સિદ્ધ કર્યું છે એનાથી
એ વાત સિદ્ધ થાય છે કે જૈનધર્મમા વંચું અને ગોત્ર
દેાઈપણું રચાવી, અચલ અગર જન્મમત સ્થિત નથી જેને
જાતનું અભિમાન છે તેને માટે જૈન અથકારોએ નીચે પ્રમાણે
અપ્રપંચ શબ્દોમા લખીને તેમનું અતિઅભિમાન નિર્મૂળ
બનાવી દીધું છે

ન વિપ્રામિષ્યયોગસ્તિ' સર્વયાં શુદ્ધશીલતા ।

કાલેનઽનાદિના-ગોત્રે સ્વલ્પન ક ન જાયતે ॥

સયમો નિયમ' શીલ તપો દાન-દમો દયા ।

વિદ્યન્તે તાત્ત્વિકા ચર્યા સા જાતિર્પ્રેક્ષી યતા ॥

ભાવાર્થ-પ્રાણી અને અપ્રાણીની સર્વથા શુદ્ધિને દાવો નહિ કરી શકાય, કારણકે 'આ અનાદિકોજમા કેણુ જાણે કેનાં કુલમા અગર જોત્રમા કયારે પતન થયુ હશે એ માટે વાસ્તવિક રીતે તો જેમા સચમ, નિયમ, ગીહ, તપ, દાન, દમન અને દયા હોય ॥ તેજ ઉચ્ચત્તિવાળા છે'

આ પ્રકારે બીજા અનેક ગ્રંથોમા વર્ણુ અને જાતિ કલ્પનાની નિરર્થકતા તસિદ્ધ કરી છે. 'પ્રમેયકમલમાત' માં તો એટલી ખુબીથી જાતિકલ્પનાનું - ખડન કરવામા આવ્યુ છે કે જલ્દા જલ્દાને નિરૂત્તર કરી દીધા-છે એથી સિદ્ધ-થાય છે કે, જૈનધર્મમાં જાતિની અપેક્ષાએ શુભોને વિરોધ-સ્થાન છે. મહાનીચ કહેવાલી વ્યક્તિ પોતાના શુભોથી ઉચ્ચ બની જાય છે, બચકર, દુરાચારી પ્રાયશ્ચિત્ત કરીને પવિત્ર થઈ શકે છે, અને પતિત વ્યક્તિ પણ પાવન પૂની શકે છે એ સબંધમા અનેક ઉદાહરણ પહેલાં એ પ્રકરણમા આપ્યા છે અને તે સિવાય બીજા ઘણા પ્રમાણો શાસ્ત્રોમા મળી આવે છે.

'સ્વામી કાલિકેય' મહારાજના જીવન ચરિત્ર પર જો દષ્ટિપાત કરવામા આવે તો માલમ પડ્યો કે એક વ્યભિચારી તપસુ વ્યક્તિ પશુ કેવી રીતે પરમપૂજ્ય 'જૈનગુરુ' બની શકે છે કયાનો સાર એ છે કે-અર્જુન નામના રાજાએ પોતાની પુત્રી 'કૃતિકા' સાથે 'વ્યભિચાર' કર્યો અને એનાથી તેને 'કાલિકેય' નામનો પુત્ર ઉત્પન્ન થયો ॥ જેમકે -

સ્વપુત્રો'કૃત્તિકા નામ્ની પરિણીતા સ્વયં'દિઠાંત્ ।

કૅંચિદ્દિનૈસ્તતસ્તસ્યાં કાર્તિકેયો મુતોડમવત્ ॥

ત્યારખાદ' બ્યારે' વ્યભિચારોત્પન્ન' કાર્તિકેય મોટા
થયા અને પિતાનો અત્યાચાર જાણ્યો ત્યારે વિરકત થઈને
એક મુનિરાજ પાસે જઈને જોના મુનિ બની ગયા જેમકે-

નત્વા મુનીન્ મહામત્તયા દીક્ષામાદાય'સ્વર્ગદામ્ ।

મુનિર્જાતો જિનેન્દ્રોક્તસમ્પતત્ત્વરિચક્ષણઃ ॥

-માત્રના કથાઓ ૬૮-વી, ૬૯-વી

અર્થાત્ તે 'કાર્તિકેય' ભકિતપૂર્વક મુનિરાજને નમસ્કાર
કરીને સ્વર્ગદાયી દીક્ષા લઈને જિનેન્દ્રોક્ત સાત તત્ત્વોના
જ્ઞાતા મુનિ બની ગયા

આ પ્રકારે એક વ્યભિચારોત્પન્ન અથવા આજ્ઞાકાલના
શબ્દોમા કહીયે તો અતિપતિત વ્યક્તિનું શુદ્ધ થઈ મુનિ
બની નહિ જોનધર્મની ઉદારતાનું જવલત પ્રમાણ છે તે
મુનિ પણ સાધારણ નહિ પરંતુ પ્રખર વિદ્વાન અને અનેક
અર્થોના રચયિતા છે અને જેને મારી જોનસમાજ અતિ
ગૌરવથી આજે પણ ભકિતપૂર્વક નમસ્કાર કરે છે પરંતુ
દુ જની વાન એ છે કે અતિમદમા અર્થ બનીને જોનસમાજ
ચોતાના ઉદારધર્મને ભૂલી ગઈ છે અને આપણા હબારો
આઈજેનોને અપમાનિત કરી તેમને અતિપતિત બનાવી
સદાને માટે તિલાંજલી આપે છે વર્તમાન જોનસમાજનું
કર્તવ્ય છે કે સ્વામી કાર્તિકેયની કથાથી કંઈક ઓંધ પાઠ

જૈનધર્મની ઉદારતા અને વર્તમાન જૈનોની સકુચિતમનો-
વૃત્તિ સ્પષ્ટપણે પ્રદર્શિત કરે છે. લોકોએ સ્વાર્થ, કપાય,
અજ્ઞાન, અને દુરાગ્રહને વશીભૂત થઈને ઉદારજૈન માર્ગને
કટકાઠીલું સકુચિત અને ગ્રમપૂર્ણ બનાવી દીધા છે નહિતો
અહિંસા કેટલાએ મહાપાપિયોનો આજ ભવમા ઉદાર
થયો છે. દૃષ્ટાંત તરીકે એક માછીમારની ઓકરી તેજ ભવમાં
ભુલિંકા થઈને સ્વર્ગે ગઈ હતી જેમકે -

તત સમાધિગુપ્તેન મુનીન્દ્રેણ પ્રમલ્પિત ।

પર્મમાકર્ષ્ય જૈનેન્દ્ર મુરેન્દ્રાર્યે સર્પચિતમ્ ॥૨૮॥

સમાતા મુલ્લિકો તથ તપ કૃત્વા સ્વશક્તિત ।

મૃત્વા મ્વર્ગ સમાસાય તસ્માન્નગત્ય મૃતલે ॥૨૯॥

આરખના સ્થાપ્તેન કથા ૨૫॥

જાવાર્થ - મુનિશ્રી સમાધિગુપ્ત દ્વારા નિરૂપિત તથા
દેવોથી પૂજ્ય જૈનધર્મનું અવલુ કરીને “કાણ્વા” નામની
માછીમારની મુત્રી ભુલિંકા થઈ ગઈ અને યથાશક્તિ તપ
કરીને સ્વર્ગે ગઈ

જ્યાં માસાહારી શૂદ્રકન્યા આ પ્રકારે પવિત્ર થઈને
જૈનોથી પૂજ્ય બને છે ત્યાં તે ધર્મની ઉદારતાના મળ-
ધમા વધુ શુ કહેવું ? એક નહિ, એવી અનેક પતિત
પાવન વ્યક્તિયોના ચરિત્રો જૈનશાસ્ત્રોમા ભરેલા છે તેનાથી
ઉદારતાનો પાઠ ગ્રહણ કરવો એ પ્રત્યેક જૈનીનું કર્તવ્ય છે
પરંતુ જેદનો વિષય છે કે જે વાતોને આપણે ગ્રહણ ન

કરવી જોઇએ તેની પ્રતિ આપણુ જીલકુવ ધ્યાન નથી અને જે વિધયો, પરત્વે ધર્મશાસ્ત્ર અને લોકશાસ્ત્ર ખુલી આંજી આપે છે અગર જેના અનેક ઉદાહરણો, પૂર્વાચાર્યો, યથોભા લખી ગયા છે તેના પર-ધ્યાનપણુ આપવામા આવતુ નથી એટલુજ નહિ પરતુ તેનો વિરોધ પણ કરવામા આવે-છે શુ એ જોછા દુર્ભાગ્યની વાત છે ? આપણા-ધર્મશાસ્ત્રોએ આચાર શુદ્ધ રાખનાર પ્રત્યેક વસ્તુ અગર જ્ઞાતિની વ્યક્તિને શુદ્ધ મા ॥ છે જેમકે—

શુદ્રોપ્યુપન્કરાચારયપુ શુદ્ધ્યાસ્તુ વાદય ।

જાત્યા દીનોઽપિ કાગદિલ્લંગ્યો જ્ઞાત્માસ્તિ વર્મમાર્ક ॥

—સમાર્યમોષુત ૨-૨૦

સાવર્થ — શુદ્ર હોવા છતાં જેનું આસન, વસ્ત્ર, આચાર અને શરીર શુદ્ધ છે તો તે બ્રાહ્મણ સમાન છે અને જ્ઞાતિથી હીન હોવા છતાં પણ કાલાદિલ્લખિને પામીને તે ધર્માત્મા થઇ શકે છે આ કેટલુ રૂપદ અને ઉદારતામય કથન છે । એક મહાશુદ્ર અને નીચ જ્ઞાતિવાળો મનુષ્ય પોતાના આચારવિચાર અને રહેણી કરણી ધર્મિય કરીને બ્રાહ્મણની સમાન જની જાય છે એવી ઉદારતા બીજે કયાં મળશે ? જેનધર્મ તો સુણોની ઉપાસના કરવાનુ કહે છે, તેને જન્મોત્પન્ન શરીરની કાંઈપણ ચિંતા નથી જેમકે—

“વ્રતસ્યમપિ ચાણ્ડાલે ત દેવા ઘોહણ વિદુ ॥”

—શ્વેતશ્વેત્ર ૧૫.૧૨૬

ગ્રેમખી ઝળના હતી અને તેને લીધેજ તેઓ પોતાના શાસનમાં સર્વને આશ્રય આપતા હતા. છતાં મુમજવાસી આવતું નથી કે મહાવીર સ્વામીના અનુયાયીઓ આજે કે ઉદાર બુદ્ધિથી કેમ કાર્ય કરતા નથી !

જગવાનું મહાવીર સ્વામીનો ઉપદેશ પ્રાય પ્રાકૃત જ્ઞાપામાં મળી આવે છે એનું કારણ એ છે કે જે જમાનામાં નીચરી નીચ વર્ગની પ્રચલિત જાણ પ્રાકૃત હતી અને તે સર્વ જનતાને ઉપદેશ આપવાને માટેજ સામાન્ય જાણમાં આપણા ધર્મશાસ્ત્રી રચના થઈ હતી.

જે પતિત માવન નથી તે ધર્મ નથી. જેનો ઉપદેશ પ્રાણિમાનને માટે નથી તે દેવ નથી, જેનું કયન સર્વને માટે નથી તે સાચું નથી જે નીચની ધૂણા કરે છે અને તેઓને કસ્યાણુકારી માગ પર દોરી ચક્રતા નથી તે ગુરુ નથી. જૈનધર્મમાં આવી ઉદારતા માલમ પડે છે. એટલે જે સર્વોત્તમ ધર્મ છે વતમાનમાં જૈનધર્મની આવી ઉદારતાને પ્રત્યક્ષરૂપમાં અમલ કરવાની જરૂર છે.

શાસ્ત્રીય દંડ-વિધાન.

કોઈપણ ધર્મની ઉદારતાનું માપ તેના પ્રાર્થવિત અગર દંડ-વિધાનથી કાઢી શકાય છે. જૈનશાસ્ત્રીમાં દંડ-વિધાનનું ઘણુંજ ઉદાર દૃષ્ટિથી વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. પરંતુ એ જાતે જુદી છે કે, આપણી સમાજ ચોતરફ ઘણુંજ દુર્લભ

કર્તુ- છે અને તેને માટે જેણે અધિક ભોજનદારી । ઉઠાવી
છે તથા સંસાર જે વાતને પોકારીને કહે છે કે ને કોઈ
અધ પુરુષ એવા માર્ગ પર જઈ રહ્યો । હોય કે નહીં
અનુસરવાથી । આગળ પતન થશે, જ્ઞાન નહીં, પડી
જશે અથવા હુમ્ત થઈ જશે તો એક દયાળુ સમજદાર
ત્રિવેદી વ્યક્તિનું કર્તવ્ય છે કે તે અધ પુરુષનો હાથ પકડીને
હીક માર્ગ પર પ્રેરે, તેને જ્ઞાનક ખાગમાથી । ઉઠારી લે
અને કદાચિત્ તે જ્ઞાનક ખાગમા સાચો હોય તો પશુ
એક સદૃશી વ્યક્તિનું કર્તવ્ય । છે કે જ્યાં મુખી એ અધ
પુરુષના ત્યાસ ભાવે છે, જ્યાં મુખી એ અતિમ વધીયે
ગણી રહ્યો છે ત્યાં મુખી પશુ તેને ઉઠારી તેની રક્ષા કરે
જેજ પરમ દયાધર્મ છે અને જેજ એક મનુષ્યનું કર્તવ્ય છે
આ પ્રકારે આપણને જ્યારે અભિમાન કે ક આપણો
જનધર્મ પરમ ઉદાર છે, સાર્વધર્મ છે, પરમોદારક માન
વીય ધર્મ છે તથા જેજ સાચી દ્રષ્ટિથી નીલાગનારો ધર્મ
છે ત્યારે એ આપણું કર્તવ્ય હોયુ ભેદજે કે જે કુમાર
જામી છે, જેણે સન્માર્ગ ત્યજી ગયા છે, તથા જે મિથ્યાત્વ,
અન્યાય અને અવાચનુ એવન કરે છે, તેઓને ઉપદેશ આપીને
સન્માર્ગે લગાવીએ અને જે ધર્મનું આપણને અભિમાન
છે તેનો અન્યથા ધુને પશુ લાંબી લેવા હુંએ ।

છતાં જેનો એ જોમ છે કે અન્યાય નેવન કરનારાને,
મામ મદિરા એવાને વિધર્મો અને મિથ્યાતરીને આપણો ધર્મ

કેવી રીતે જતાવી શકાય, તેને માધર્મી કેવી રીતે જતાવી શકાય, તો જોમા જોમની ભૂલ યાદ છે અરે! ધર્મ તો મિથ્યાત્વ, અન્યાય અરે પાપોથી છોડાવવાવાળોજ, હોય છે. જો ધર્મમા જો શક્તિ નહિ હોય તો પાપીયોનો ઉદાર કેવી રીતે થઈ શકે? અને જો અધર્મીઓને ધર્મ માત્ર નહિ જતાવી શકે તો તેને ધર્મજ કેવી રીતે કહી શકાય? ૮

દુરાચારીયોનો દુરાચાર છોડાવીને તેમને સદ્ધર્મી બનાવવાથી ધર્મ અને સમાજ લાભિત થતા નથી, પરંતુ ત્યારે જોવા ધર્મ અને, સમાજમા દુરાચારી અને અન્યાયી લોકો અનેક પાપ કરતા કરતા મુછા મરડે છે અને ધર્મોત્થાનીઓય જમાવે છે ત્યારેજ લાભિત થાય છે. ઝેરનું મેવન કરવાથી મૃત્યુ યાદ છે પરંતુ તેજ ઝેરને શુદ્ધ કરી નવન કરવાથી અનેક રોગ દૂર થાય છે પ્રત્યેક વિવેકી વ્યક્તિનું હૃદય આ વાતની શાક્ષી પુરશે કે અન્યાય, અસદ્ય, અનાચાર અને મિથ્યાત્વનું મેવન કરનારા જેનથી તે અજેન લાભ દરજ્જાને સારા છે-કે જેઓ જાવા મેવનથી પર છે, અને પોતાના પરિણામોને સરળ અને નિર્મળ રાખે છે.

પરંતુ જોદનો વિષય છે કે આજે અમારી સમાજ અન્યને અપનાવે, તેને ધર્મ માર્ગ, પર જમાવે જો તો દૂર રહ્યું, પણ પોતેજ પડીને ઉઠવા માગતી નથી જોને જગડીને સુધરવાનું યાદ નથી આ સમયે જોકે કવિનું વાક્ય યાદ આવે છે --

‘अयं कौय तुझको गिरक उभग्ना नहीं माना ।

ફર વારે પિગડ કર કે સુધરના નહીં ઓના ॥ ૧

જે કોઈ સહધર્મી ભાઈથી કોઈ અપરાધ બને અને તે જો પ્રાયશ્ચિત લઈ શુદ્ધ થવાને તૈયાર થાય તો પછી અમારી સમાજ તેના પર દયા લાવવી નથી. સમાજની અમલ એ જિવારા માનવીયોની ગણનામાં પછી નથી રહેતા. તેનું મુસલમાન અને ઇસ્લામ થઈ જવું મજબૂર છે પરંતુ ફરીથી શુદ્ધ થઈને તે જનધર્મી નથી થઈ શકતો, તે છનેન્દ્રજગવાનના દર્શન નથી કરી શકતો. સમાજમાં એક નીધે નથી બેસી શકતો અને કોઈની સાથે મનઃક ઉચ્ચ કરી નથી જોઈ શકતો, આ કેવી વિચિત્ર ઘટના છે.

ઉદારચરિત્ પૂર્વાચાર્ય પ્રાણિત પ્રાયશ્ચિત મળી શાસ્ત્રો જોઈએ તો માવજ પડશે કે તેમાં કેવા કેવા પાપી પ્રિમક, દુરાચારી અને દુરાચારી અનુષ્ઠાને દંડ આપીને પુનઃ પ્રિયતિ કરવાનું વિધાન જવામાં આવ્યું છે એ વિષયમાં વિશેષ નહિ લખતા માત્ર જે ક્ષોદ્ધા, આપવામાં આવે છે તેનાથી પ્રાયશ્ચિતશાસ્ત્રોની ઉદારતાનું અનુભવ કારી શકાશે.

સાધુપાસકગાલ્સ્ત્રીધેનૂના ઘાતને ક્રમાન ।

યાવદ્ દ્વાદશમામા મ્યાત્ પષ્ટમર્ગિગ્નિયુક્ ॥

-પ્રાયશ્ચિત સમુચ્ચ ।

સાવાર્થ - સાધુ ઉપાસક, ગાળક, સ્ત્રી અને ગાર્થના વધનું પ્રાયશ્ચિત કમલ અર્ધી હોઈ સહિન ગાર માસ વઠોપનામ (બેવા) નો સમય છે.

એની મતલબ એ છે કે સાધુનો વધ કરવાવાળો મનુષ્ય ૧૨ માસ સુધી એકાતરે ઉ વાસ કરે, અને ત્યાર પછી ઉપવાસ, બાલક, સ્ત્રી, અને ગાયની હત્યામાં અર્ધા અર્ધા કરે અને-

તૃણમાસાત્પતત્સર્પજૈફસા ।

ચતુર્દશનવાયન્નસપ્તમાનિ વધે છિદા ॥ પ્રા૦ નૃ૦ ॥

ભાવાર્થ - મૃગ આદિ તૃણચર જીવોના ઘાતના ૧૪ ઉપવાસ, સિંહાદિ માસબક્ષિયોના ઘાતના ૧૩ ઉપવાસ, મયૂરાદિ પક્ષિયોના ઘાતના ૧૨ ઉપવાસ સર્પાદિ જીવોના ઘાતના ૧૧ ઉપવાસ, સરત, આદિ પરિસપ્તના ઘાતના ૧૦ ઉપવાસ અને મત્સ્યાદિ જલચર જીવોના ઘાતના ૯ ઉપવાસનું માસશ્રિત જતાવવામાં આવ્યું છે

આથી માત્રમ પડ્યો કે જૈન ધર્મમાં ઉદારતા છે, પ્રેમ છે ઉદ્ધાનની ભાવના છે, અને કન્યાણુનું તત્વ છે એક વાર જાણ્યેલી વ્યક્તિને મ્થિત કરી શકાય, પાપીને નિષ્પાપ મનાવી શકાય છે, અને પતિતોને પાવન પણ કરી શકાય છે

જૈન જાધુઓ ! આ ઉના તા પર વિચાર કરો, દુષ્ટમાં દુષ્ટ અપરાધ કરનારાઓને સદાને માટે બરિશ્રુત કરી દો છો એ જીવન કરવાનું છોડી દો, અને આચાર્ય-વાક્યોને સન્મુખ રાખીને અપરાધી જાધુને સાચો ન્યાય આપો અને કઈ ઉદારતાની આવશ્યકતા છે પ્રેમભાવ ॥ જરૂર

કારણ કે લોકોને અપમાનીત કરવાથી અથવા તેમની સૌથે દેશ અગર અપ્રીતિ કરવાથી તેઓ અગરાઈ અગર ઉપેક્ષિત થઈને તે ધર્મને છોડી બેસે છે ! અને બીજા દિવસે ઇમાઇ અગર મુસલમાન બનીને કેમ ગિરબાધર અગર મસ્જીદમાં જઈને ધર્મની ચોધ કરવા માટે છે શું સમાજ આ વસ્તુચિતિપર ધ્યાન નહિ આપશે ?

આપણી સમાજનો સૌથી મોટો અન્યાય એ છે કે એકજ અપરાધને માટે ભિન્ન ભિન્ન દંડ આપવામાં આવે છે પાપી પુરુષ બળાત્કારથી અગર છળકપટથી જો કેઈ સ્ત્રી સાથે દુગચાર કરે તો સ્વાર્થી સમાજ તે પુરુષના લાડુ ઉઠાડીને તેને ફરીથી ભતિમા લઈ લે છે પરંતુ તે સ્ત્રીને કેઈ પણ પ્રકારનો દંડ આપીને શુદ્ધ કરવામાં આવતી નથી ! તે બિચારી અપરાધી અબળા પચોની સમજૂ હયાની બિજા માગે છે, પ્રાયશ્ચિત માગે છે, કઠોરથી કઠોર દંડ સમન કરવા તૈયાર થાય છે, છતાં પણ તેનું આજ દંડ કેઈ સામગતું નથી, બલે તે સ્ત્રી સમાજના કહેવાતા પ્રદાતાઓની દષ્ટિ સમાજ મુસલમાન અગર ઇમાઇ કેમ નહિ થઈ જાય ? શું એજ ન્યાય છે ? અને એજ ધર્મની ઉદારતા છે ? આવા કૃત્યો તો જોન ધર્મની ઉદારતાને કલકિત કરવાવાળા છે.

અત્યાચારી દંડ-વિધાન.

જોન શાસ્ત્રોમાં દરેક પ્રકારના પાપિયોને પ્રાયશ્ચિત આપી શુદ્ધ કરી લેવાના ઉદારતામય વિધાન માલમ પડે છે પરંતુ

ખેદ, યાચ છે કે તેના, પ્રતિ સમાજનું, આજે તમુકુ ધ્યાન નથી અને અત્યાચારી દંડ વિધિ તો ચાલુજ છે એ દંડ વિધિ એટલી દ્વિષિત, અન્યાય પૂર્ણ અને વિચિત્ર છે કે તેને દંડ વિધાનનું, નાટકજ (કહેવું) જોઈએ છું-દેશખંડ આદિ માતોના દંડવિધાન તો એટલા સચકર અને ક્રૂર છે કે એ જોવાથી હૃદય કંપી, ઉઠે એના કેટલાક કાખલા અહિંયા દારીએ છીએ,

૧-મંદિરમા કામ કરતી વખતે 'જો ચકલી વિગેરે પક્ષીઓના 'છેડા પગ નીચે અચાનક આવી જઈ, 'હજાઈને મરી જાય 'તો' તે વ્યક્તિ અને તેના ઘરના સહજનોને જાતિબદ્ધિ કરવામા આવે છે અને' તેઓને મંદિરમા પણ દાખલ થવા દેતા નથી'.

૨-એક બૈજંદ ગાડીમા અમુક જૈન સ્ત્રી-પુરુષ બેગીને જઈ રહ્યા હોય અને એ બજદગાડીની નીચે કુતરે અગર બિલાડી અકસ્માત 'આવી જાય' ગાડી પાકવાવાળાની બેઠકારીથી હજાઈને મરી જાય તો ગાડીમા બેઠેલી સર્વ વ્યક્તિઓને નૈનેધર્મ અને જાતિથી વિમુખ કરી દેવામા આવે છે પણ તેઓને વિવાહ-લગ્ન પ્રસંગે આમત્રિત કરવામા આવતા નથી તેઓની સાથે રાંટી બેગીનો વ્યવહાર બધે કંવામા આવે છે અને તેઓ દેવદર્શન તથા પૂજા આદિન અધિકારી રહતા નથી

૩-જો કોઈના મકાન પર અગર દરવાજા પર કો

મુસલમાન દેવબુદ્ધિથી ઇલા નાળી જાય અને જો તે, મરેલા
મગી આવે તો, બિચારા જૈન કુટુંબને જાતિ અને, ધર્મથી
ચ્યુત કરી દેવામા આવે છે,

૪-જો કોઈનું નામ લઈને, કોઈ સ્ત્રી-પુરુષ ક્રોધાવેશમા
આવીને કુવામા પડે અગર ઝેર, ખાઈ લે, અથવા ફાંસી
લગાવીને મરી જાય, તે તો લાઠિત, મનાયેલી, વ્યક્તિને
સદ્કુટુંબ જાતિ બહિષ્કૃત, કરવામા આવે છે, અને તેને માટે
મહિરવા દ્વાર-દુ મેશાને માટે બધ રહે છે.

૫-જો કોઈ વિધવા સ્ત્રી કુકર્મવશ ગર્ભવતી થઈ જાય
અને તેને ફણિત, કરવાવાળો પુરુષ લોભ, આપીને તે સ્ત્રી
પાનેથી, કોઈ, અન્ય ગરીબ ભાઈનું નામ, અપાવે તો, તે
બિચારા નિરોધ ગરીબ પુરુષને ધર્મ અને જાતિથી પતિન
કરી દેવામા આવે.

આ પ્રકારના બીજા અનેક દહની ઘટનાઓ છે કે
જેના બળ પર સેકડો કુટુંબને જાતિ, અને, ધર્મથી ચ્યુત
કરી દેવામા આવે છે અને, જોમા નવાઈ તો જો છે કે જોવા
ધર્મ અને જાતિ, ચ્યુતોના શુદ્ધિવિધાન ધણાજ નિયમ, છે.

જમકે જોકે જાતિચ્યુત વ્યક્તિ હીરાલાલ કોઈ, પત્તા
લાલના લગ્ન પ્રસંગે, સુપકીથી માડવામા સર્વની સાથે સદા
લોજન, કરી, આવ્યો છે અને પછીથી તેનું, જો પ્રકારે લોજન
કર્યાનું માલમ પડી, ગયું તો તે હીરાલાલ શુદ્ધ થઈ જશે
તેના બધા પાપ મરી જશે, અને તે મહિરમા જવા, ને તથા

જાનિમા બેસવાને ચેલ્લ ચિત્તે, પરતુ તે પત્તાલાલ ત
 દોષનો બાગી થયો અને જે ગતિ કે સમુદ્ધી હીરાવાલની
 દત્તી તેજ ગતિ આજથી પત્તાલાલની - જરૂર થયો ! હવે
 ને પત્તાલાલ જ્યારે કનવાગાવના લખન પ્રસંગે એજ પ્રમાણે
 જમી આવે ત્યારે તે શુદ્ધ થઈ જશે અને કનવાલાલ
 જાનિચ્યુત મનાશે આ પ્રમદે શુદ્ધિ ધી વિચિત્ર પરપરા ચલ્યાજ
 રહે છે એનું પરિણામ એ આવે છે કે પ્રમાણિક, ધનિક
 અને દમામવાલા શ્રોમાન લોકો કેઈ ગરીબને ત્યાં જમી
 આવીને મૂંઝ મરડે છે અને તે બિચારૂ ગરીબ કુટુંબ
 દમચને માટે ધર્મ અને જાનિથી પરવારી ગેરે છે અને
 પોતાના કમીને રકયા કરે છે બુન્દેલખ કમા એવા જાનિચ્યુત
 એ કડો ઘર છે જેને 'વિનેકયા', 'વિનેકવાર', અથવા
 "બુદ્ધસેન," કહે છે

એ કડો વિનેકયા કુટુંબ નો એવા છે કે જેના બાપદાદા
 કેઈ એવાજ પરપરાગત દેલને લીધે ચ્યુત કરી દેવામા
 આવ્યા હતા અને તેઓની આ નિરોપ સતાન ધર્મ અને
 જાનિથી ચ્યુત થઈને જેનિયેના મુખ સમુ 'તાકી તાકીને'
 જોયા કરે છે ! એ ગિયારાજોને એની જરાપણ ખમર હોતી
 નથી કે તેઓ ધર્મ અને જાનિ ચ્યુત કેમ છે તેઓનો પ્રેમ
 વ્યહાર ઘણીજ મૂશીલતથી તેજ વિનેકયા જાનિમા ગયાય
 છે અને તેઓ દેવદમન અગર પૂજા વિના પોતાનું જીવન
 પૂર્ણ કરે છે

જેનિયો ! પોતાના વાત્સલ્ય અગને જુઓ, મિથિતકરણ પર વિચાર કરો, અને અદિસાની મોટી મોટી વ્યાખ્યાઓ પર દૃષ્ટિ નાખો. પોતાના નિગ્ધરાધી શાઈઓને આ પ્રકારે બદિષ્ટ કરી દેવા તેઓના પુત્ર પૌત્રોને પણ દોષીત માનવા, તથા તેઓની હજારો આજીવનરી દયામણ માગણીઓ પર ધ્યાન નહિ આપવું, શું એ વાત્સલ્ય છે ? શું ધર્મની જોજ ઉદારતા છે ? અને શું અદિસાનો જોજ આદર્શ છે ?

ત્યારે જ્યેષ્ઠા આયિ કાના વ્યભિચારથી ઉત્પન્ન થયેલા ફક્ત, મુનિ યદ્ય જાય છે, અગિરાજ અને તેની પુત્રી કૃત્તિ કાના વ્યભિચારથી ઉત્પન્ન થયેલો પુત્ર કૃત્તિકેય દિગ્ગજ જૈન માધુર્ય જાય છે, અને વ્યભિચારિણી સીથી ઉત્પન્ન થયેલો, મુદ્દિનો જીવ મુનિ યદ્યને તેજ જાવમા મોમે જાય છે ત્યારે આપણી સમાજના અજ્ઞમણ્ય નેતાઓ બિચારા તે વંશપરે પરાગત વિનકાવાર અગર જાતિમ્યુત એ બાહ્યોને હજી પણ જાતિમા લેવા રાજી નથી અને તેઓને જીતમંદિરમા જઈને દર્શન પૂજા કરવા દેવાની ઈચ્છા રાખતા નથી, એ કેટલો જાણકાર અધાર છે ? જૈનશાસ્ત્રોને કોરે મુઠીને આવા પ્રકારનો અન્યાય કરવો એ જૈનત્વથી અર્થથા પર છે-હજી તમે એ વાતનવમો જૈન છે અને તમેને જૈન ગાઓની આજ્ઞા માન્ય છે તો આપણી સમાજમા એક પણ જૈન ભાઈ જોવો નહિ રહેવો-જોઈએ કે જે જાતિ, ધર્મ અગર મંદિરથી બદિષ્ટ હોય અર્થને યથોચિત પ્રાયશ્ચિત્ત

મજાતા મુદ્ધિકા નય તપ કૃત્વા સ્વશક્તિ ।
મૃવા મર્ગે સમામાય તસ્માદાગત્ય મૃતલે ॥૨૭૦॥

—જાગરના કયા કોઈ નહ ૪૦ ॥

ભાવાર્થ — મર્માધિગુપ્ત મુનિરાજના સુખેથી ઉપદેશ સાંભળીને તે માછીમારની છોકરી સુવિકા ધર્મ ગમ્ય અને શાંતિપૂર્વક તપ કરીને સ્વર્ગે ગમ્ય હૃન્વાનિ

આ પ્રકારે એક ગુરૂની કન્યા મુનિરાજને ઉપદેશ નાંભળીને જૈનિયોની પૂજ્ય તુલ્યક ધર્મ બાધ છે મુ એ જૈનધર્મની જોડી ઉતારતા છે ? એના ઉદારતાપૂર્ણ અનેક ઉદાહરણ એ પુસ્તકના અનેક પ્રકરણમાં લખ્યા છે અને એવા બીજા મેકટો ઉદાહરણો ઉપસ્થિત કરી શકાય એમ છે પરંતુ વિસ્તારના બદલે એ સર્વનું વર્ણન અહિંયા ટાલવામાં આવે 'ક, આગા છે 'ક જેનસમાજ તેની પર ગભિરતાથી વિચાર નરશે

૧-અગ્નિભૂત-મુનિએ ચાડાલનો અધ છોકરીને શ્રાવિ ઠાના મતો ધારણ કરાયા અને તેજ ત્રીભ વાવમાં સુક્રમાલ મુનિ ધર્મ હતી

૨-પૃથ્વીશદ્ર-અને માનસદ નામના એ વૈશ્ય પુત્રોએ એક ચાડાલને શ્રાવકના મતો કરાયા જેનાથી એ ચાડાલ મરીને સોગમાં સ્વર્ગમાં ઋદ્ધિધારી ગયો થયો

૩-મહેન્દ્ર કન્યા-જેના સાથે ભગવાન નમિનાથના

ઠાઠા વસુદેવે વિવાહ કર્યો તેવાથી, જરુરુમાર થયા તેમજો
મુનિદીક્ષા ચલાવવાની હતી

૪-મહારાજા શ્રેણિક-જ્યારે ગોધ દત્તા ત્યારે શિકા
જેલના, દત્તા અને ઘેર ખિમા કરતા દત્તા પત્નુ જ્યારે
જેન થયા ત્યારે શિકાગાદિ ત્યજી, દઈ જેનિયોના મહાપુરુ
થઈ ગયા

૫-વિદ્યુત ચોર-ચોરાના સરહાર હોવા છતાં પણ
જ અગ્નિમાનીની સાથે મુનિ થઈ ગયા અને તપ કરીને સવાઈ
શિદ્ધિએ ગયા

૬-ભેમોનુ આમ બાલણુ કુન્નારો મૃગચંદ્ર
મુનિદત્તમુને પાર્શ્વ ગૌરી કીષા સમાશ્રિત ।

શય નીત્વા મૃગીર્ષાનાત્ ઘાતિર્મચતુષ્ટયમ્ ॥

કેવલગ્રાનસુ પાત્ર મજાતો મુવનાચિત્ત ॥

-આતપના થયા ૫ વી ॥

મુનિદત્ત મુનિ પાન જિન દીક્ષા લઈને તપના પ્રમા -
વથી ઘાતિયા કર્યોના નાશ કરીને જગત્પૂજ્ય થઈ જેનિયોના
પરમાત્મા બની ગયા

૭-પગ્ગા સેવીનુ મુનિદાન-સાજ મુમુખ વી ક
ચેકની પત્ની વનમાવા પત્નુ મુગ્ધ થઈ ગયા અને તેણીને
પોતાની દતિયોદ્ધાર, પોતાના મહેલમા બોલાવી અને પછી
તેણીને ઘેર નિકે જવા દીધી, તથા પોતાની સ્ત્રી, ગુનાવીને
તેણી સાથે કામ મેવા ન કરવા લગ્યા એક દિવસે નાજ

સુમુખને ત્યાં મહોમુનિ પધાર્યા તે મુનિ 'અવધિ' રાત્રી
હતા, છતાપણ તે રાત્રને ત્યાં આદાર લીધા રાત્ર સુમુખ
અને વનમાલા જન્મે (વિનૈકાવાર) એ મંથીને આદાર આપ્યો
અને પુણ્ય પ્રાપ્ત કર્યું ત્યારપછી પણ એ જન્મે કામ નેવન
કરતાજ હતાં એક વખતે વિદ્યુત પડવાથી તેઓ મરીને
વિદ્યાધર અને વિદ્યાધરી થયા એ જન્મેથી 'હરિ' નામનો
પુત્ર ઉત્પન્ન થયો જેનાથી 'હરિવંશ' ની ઉત્પત્તિ થઈ
(જુઓ હરિવંશપુરાણ સર્ગ ૧૬ શ્લોક ૪૭ થી સર્ગ ૧૫
શ્લોક ૧૩ સુધી)

ક્યાં તો એ ઉદારતા કે એવાં વ્યવિચારોની લોકો પણ
મુનિનાં આપોને પુણ્ય સેવ્યે કરી શકે અને ક્યાં આજ
નજીવી કારણથી પતિત થયેલા જે નાતિમયુગ યુગને
જીનેન્દના જીવનને માટે પણ તલસતો રહે!!

૮-વેશ્યા અને વેશ્યા સેવીનો ઉદ્ધાર—હરિવંશ
પુરાણના સર્ગ ૨૧ માં આરૂંત અને વસંત મેનાર્ક બહુ
ઉદારતા પૂર્ણ જીવનચરિત્ર છે તેનો અમુક ભાગ લોકો
નહિ લખતા તેની મધ્યા સાથે અહિં આપવામાં આવે
છે આરૂંતે જાત્યાવસ્થામાં આરૂંતને ધોળા કપડો, ફતા,
(સે ૧૨) છતાપણ આરૂંત પોતાના કાકાની સાથે વસતો
સેના વેશ્યાને ત્યાં માતાની પ્રસ્થાથી પહોંચી ગયા (૨૧
૪૦) વસંતને વેશ્યાની માતાએ આરૂંતના હાથમાં પોતાની
પત્રીનો હાથ સોંપી દીધો (૧૧-૫૮) પછી તે જન્મે આનંદથી

સર્લોગ કરવા લાગ્યા અતમાવગત સેનાની માતાએ ચાડ
દત્તને ધરની ળહાર કાઢી મુક્યા (૨૧-૭૩) 'ચાડદત્ત' વ્યાપાર
કરવા ચાલી ગયા પછી પાછા આવીને, પોતાના ધરમા
આનંદથી રહેવા લાગ્યા વગત સેના વેશ્યા પણ પોતાનું
ધર છોડીને ચાડદત્ત સાથે રહેલા લાગી તેણીએ એક આયિકા
પાતેથી ધાવકના મત અહણુ કર્યા અને ત્યારપછી ચાડદત્તે
પણ તેણીને સમ્રા અપનાવી અને ફરીથી પત્ની બનાવીને
રાખી (૨૧-૧૭૨) ત્યારબાદ વેશ્યાનેવી ચાડદત્ત મુનિ
શ્રમને મર્વાધ મિદ્ધિ પધાર્યા તમા એ વેશ્યાને પણ
સદગતિ મળી

આ પ્રકારે એક વેશ્યાનેવીનો અને વેશ્યાનો પણ જ્યા
ઉદાર થઈ ગયે છે તે ધર્મની ઉદારતા વિશેષ પૂછવું ?
વચારવાનું તે એ છે કે ચાડદત્ત તેજ વેશ્યાને ફરીથી
સમ્રેમ અનાવીને પોતાને ઘેર રાખી લે છે અને સમાજે
એનો ઠાંઈપણ વિરોધ નહિ કર્યો પરંતુ આજકાલ તો
સ્વાધી પુરૂષ આવા પતિને એક તો પુત્ર અપનાવતા
નથી, અને જો અપનાવે છે ત્યાં ફક્ત 'પુરૂષોને' અપનાવી
બિચારી સ્ત્રીને અનાયિની, બિખાગિણી, અને પતિતા બનાવીને
હ મેશને માટે કાઢી મુકે છે, શુ એ નિર્દયતા જૈનધર્મની
ઉદારતાની સન્મુખ ઘોર પાપ નથી ?

હ-વ્યવિચારિણીના, અતાન-હરિવંશપુરાણના સર્ગ
૨૮ ની એક કથા ઘણીજ ઉદારમય છે, એનો ભાવ એ છે

કે તપસ્વિની જાનિહતામા આધમમા જઈને રાજા 'ગીલયુંદ્રે
એકાન્ત જોઈને તેણી સાથે 'વ્યભિચાર' કર્યો. (૩૬) તેના
ગર્ભથી 'એણીપુત્ર' થયો. પ્રસવપીડાથી જાનિહતા મરણ પામી
અને મન્યપૂત્રના પ્રભાવથી નામકુમારી થઈ. 'વ્યભિચારી
રાજા' શીલમુખે દિગંજર મુનિ થઈને સ્વર્ગે ગયા. (૫૭)

એણીપુત્રની ઠંન્ધા પ્રિય ગુસુન્દરીને એકાન્તમા જોઈને
વમ્મદેવે તેની સાથે કામકીડા કરી (૬૮) અને તેને વ્યભિચાર
જાતે જાણવા છતાં પણ અપનાવી અને સંલોગ થયા પછી
સ્વર્ગ સમક્ષ પ્રકટ વિવાહ કર્યો. (૭૦)

૧૦-માસબક્ષીની મુનિદીક્ષા-સુધર્મ રાજા? માસ
બક્ષણનો યોગ્ય હતો. એક દિવસે મુનિ ચિત્રરથના ઉપદેશથી
માસનો ત્યાગ કરીને ત્રણસો રાજાઓની સાથે મુનિ થઈ
ગયા (હરી ૩૩ ૧૫૨)

૧૧-કુમારી ઠંન્ધાના સતાન-રાજા પાડુએ કુતી
સાથે કૌમર્ય અવસ્થામાજ સંલોગ થયા. જેનાથી કષ્ટ
ઉત્પન્ન થયો.

। "પાંડો કુન્ત્યા સમુત્પન્ન- કર્ણ કન્યાપ્રસેગત ।"

॥ હાગ ૪૦-૧૭ ॥

અને ત્યાર પછી જોની સાથે વિવાહ કર્યો, જેનાથી
યુધિષ્ઠિર અન્તુન અને 'લીમ ઉત્પન્ન થઈને મોક્ષે ગયા.

૧૨-ચાહાણનો ઉદ્ધાર-એક ચાહાણ નૈનધર્મને ઉપ
દેશ સાધ્યીને ॥ સાચી 'વિરકત' થઈ ગયેલ અને દીનતા

છાડીને આરે પ્રકારના આધારોનો પરિત્યાગ કરીને મતી થઈ ગયો. તે મૃત્યુ પામીને મન્દોજ્જર દ્વોષમાં દેવ થયો. જેમકે —

૧ નિવેંદી દીનતા સ્વક્રયા સ્વક્તાદારચતુર્વિધ ।

૨ મામેન જ્વપચો મૃત્વા મૃત્યા મન્દોજ્જરોઽમર ॥

॥ હરિ. ૪૧ ૧૫૦ ॥

૧) આ પ્રકારે એક આડાવ પોતાની દીનતાને (કે હું નીચે છું) છાડીને મનપારી બની નાચું અને દેવ થઈ નાચું એવી પતિનોદારક ઉદારતા બીજે કયા મળશે ?

૧૩-શિકારી મુનિ થઈ ગયા—જગત્તમા શિકાર ખેલતા અને મૃગનો વધ કરીને પાછા ફરના એક રાજા મુનિરાજના ઉપદેશથી રક્તથી ખરડાયેલા હાથોને ધોઈને તુરત મુનિ થઈ ગયા.

૧૪-લીલના શત્રુક મત-મહાવીર સ્વામીનો, જેવ ન્યાયે લીલ હતો ત્યારે તેને મુનિરાજના ઉપદેશથી શાવ કના-મતો મદજ કયા હતા અને કેમથ વિશુદ્ધ થતા થતા મહાવીર સ્વામીની પર્ચાયમા આવ્યો. આ ઉદાહરણોથી જોઈ મુર્ખની ઉદારતાનું કાઈક જ્ઞાન થઈ શકે છે. વર્તમાન સમાજ જે ઉદારતાનો ઉપયોગ નથી કરતી એ બીજી વાત છે, અને એ કારણે જ એની પ્રતિદીન અવનતી થઈ રહી છે, જો જોઈ સમાજ પુનઃ પોતાના ઉદાર ધર્મ પરુવિચાર કરે તો જોઈ ધર્મનો સમસ્ત જગત્તમા અદ્ભૂત પ્રભાવ પડી શકે એમ છે.

જેનધર્મમાં શૂદ્રોના અધિકાર

આ પુસ્તકમાં અત્યાર સુધી એવા અને ઉદાહરણો આપવામાં આવ્યા છે કે જેનાથી એ બધું યથે કે ઘોરથી એ ઘોર પાપી, નીચથી નીચ આચરણવાલો અને ચાડાલા જેકે હીન હીન રૂઢ પણ જેનધર્મનું શરણ પામીને પવિત્ર થયા છે જેનધર્મમાં સર્વને અપનાવી લેવાની શક્તી છે જ્યાં વર્ણની અપેક્ષા મહાશ્વારને વિશેષ મહત્ત્વ આપવામાં આવ્યું છે ત્યાં પ્રાણજ, દ્વનિય, વૈશ્ય અને શૂદ્રાદિકનો પણ પાત પણ કેવી રીતે હોઈ શકે? એ માટે કહેવું પડશે કે જેન ધર્મમાં શૂદ્રોને પણ તેજ અધિકાર છે કે જે પ્રાણજો આદિને હોય છે શૂદ્ર જનમદિરમાં મઠ મકે છે, જનપૂજા કરી શકે છે, જનભિજનો અર્પણ કરી શકે છે, ઉત્કૃષ્ટ શ્રાવક તથા મુનિના ત્રત પણ 'ધાશ્વ' કરી શકે છે નીચે આપેલી કથાઓથી એ વાત વિશેષતઃ સ્પષ્ટ થઈ જશે એ કથાઓથી 'વિનો' પ્રયોજન નહિ મડકેતા એના સાત્ત્વીય પ્રભાણો પર વિચાર કરો.

શ્રેણિક ચંદિત્રમાં શૂદ્રે કન્યાઓનું વિનાશથી વર્ણન છે જેના પરમા મરણીયોને પાળવામાં આવતી હતી તે ત્રણે નીચ કુલમાં ઉત્પન્ન થઈ હતી અને તેઓની રહેણી કહેણી, આકૃતિ આદિ વર્ણીય જરાબ હતી એક વાર તેઓ ઝુંનિરાજ પાસે પહોંચી અને તેમના ઉપદેશથી પ્રભાવિત

ધિક્કેને પોતાના ઉદ્દાનો માઈ પૂછ્યો - મુનિરાજે તેઓને
 હિંધિવિધાન નેને કરવાનું કહ્યું એ વતેમા ભગવાન
 છને દની પ્રતિમાની 'મક્ષલપૂજા' આદિ કરવી પડે છે,
 મુંનિ અને શ્રાવકોને દાન આપવું પડે છે, તથા અનક
 ધાર્મિક વિધિયો (ઉપવાસાદિ) કરવી પડે છે તે કન્યાઓએ
 એ સર્વનો શુદ્ધ અત કરણપૂર્વક સ્વીકાર કર્યો જેમકે -

નિત્યોપિ તદ્વત્ત ચક્રમ્ન્યાપનક્રિયાયુતમ્ ।
 મુનિરાજોપદેશેન શ્રાવકાણાં સદાયત ॥૨૭॥
 શ્રાવકજનમયુક્તો વમ્નુસ્તાંચ કન્યકા ।
 હમાદિવ્રતસકીર્ણો શીલાગપરિભ્રમિતા ॥૨૮॥
 કિયત્કાતે ગતે કન્યા આસાન્ન જિનમન્દિરમ્ ॥
 સપર્શ મહતા ચક્રમ્નનોગ્રાક્ષાયશુદ્ધિત ॥૨૯॥
 તત્ આયુક્તયે કન્યા કૃત્વા સમાપિપચતામ્ ।
 બ્રહ્મદોર્જાનર સ્મૃત્વા મુખપાદ પ્રણમ્ય ચ ॥૩૦॥
 પચમે દિવિ સજાતા મદાદેવા સ્પુરત્પ્રમા ।
 મહિ ત્વા રમણાન્નિગ્ન સ્નાનદ્રયીવનાન્વિતા ॥૩૧॥

ગૌતમચરિત્ર લીંગ ગોચિત્વા

સાવાર્થ - એ વતે ૧૬ કન્યાઓએ મુનિરાજના ઉપ-
 દેશાનુસાર શ્રાવકોની સહાયતાથી 'ઉપાસન' ક્રિયા સહિત
 હિંધિવિધાન મન કર્યું તથા તે કન્યાઓએ શ્રાવકોના પેત
 ધારણ કરીને 'સંગાદિ' દશ ધર્મ અને શીલવત પદ્ય ધારણ

કર્તુ યોગ્યક સમય પછી તે શુદ્ધ કન્યાઓએ જીન મંદિરમાં જઈને મન વચન કાયાથી શુષ્કતાપૂર્વક જીનેન્દ્ર ભગવાનની મોટી પૂજા કરી પછી આયુર્પૂર્ણ થતાં તે કન્યાઓ સમાધિ મરણ પારણ કરીને અહંતદેવના, બીજાશરોતુ સમગ્ર કરીને અને, સુનિરાજના ચરણોને નમસ્કાર, કરીને સ્ત્રી પ્રધાનિને ઉઠીને પાચમા સ્વર્ગમાં દેવ બની

આ કથાલાગ્યથી જીનધર્મની ઉદારતા અધિક પ્રકાશ પામી છે. જ્યારે આજના દુરાચારી લોક સ્ત્રી માત્ર પૂજા-પ્રદાસનાદિના અનુચિતારી બતાવે છે ત્યારે મરણાં પાળનારી શુદ્ધભક્તિની કન્યાઓ જીનમંદિરમાં જઈને મોટી પૂજા કરે છે અને પોતાનો જીવ સુધારીને દેવ બની જાય છે. શુદ્ધોની કન્યાઓથી સમાધિ મરણનું પારણ કરવું, બીજા શરોતુ ભાષ જપવું સીમેરે જીનધર્મની ઉદારતાની ચોખ્ખા કરે છે.

જે સિવાય, એક ગોપાળદાસ, જીનપૂજાનું વિધાન બતાવનારી પવ ૧૧૩મી કથા આરંભનાકથાકોશમાં છે તે સાવ નીચે પ્રમાણે છે.

ધનદસ નામના એક ગોવાળિયાને ગાય ચરાવતી સમયે, તળાવમાંથી સુદર કમળ મળી આવ્યું. ગોપાળે જીન મંદિરમાં જઈને સભાદાસ સુશ્રુષ્ટ સુનિને પૂછ્યું કે સંજેઠ વ્યક્તિને આ કમળ ચઢાવવું છે, આપ બતાવો. સંસારમાં સર્વદેઠ ઠેલું છે, સુનિરાજે, જીનભગવાનને સ

ક્રેષ્ઠ ગતાવ્યા તદનુચાર ધનદત્ત ગોપાળ, સજ્જા અને નામ
રિકા સાથે જિનમંદિરમાં ગયા અને 'હુનેન્દ્ર' 'સર્ગવાનની
ભૂતિ (ચરણો)' પર તે કમળ ગોપાળે 'પોતાના' હાથથી
અક્ષિપૂરક ચઢાવ્યું જેમકે — '૨' '૩' '૪' '૫' '૬' '૭' '૮' '૯' '૧૦' '૧૧' '૧૨' '૧૩' '૧૪' '૧૫' '૧૬' '૧૭' '૧૮' '૧૯' '૨૦' '૨૧' '૨૨' '૨૩' '૨૪' '૨૫' '૨૬' '૨૭' '૨૮' '૨૯' '૩૦' '૩૧' '૩૨' '૩૩' '૩૪' '૩૫' '૩૬' '૩૭' '૩૮' '૩૯' '૪૦' '૪૧' '૪૨' '૪૩' '૪૪' '૪૫' '૪૬' '૪૭' '૪૮' '૪૯' '૫૦' '૫૧' '૫૨' '૫૩' '૫૪' '૫૫' '૫૬' '૫૭' '૫૮' '૫૯' '૬૦' '૬૧' '૬૨' '૬૩' '૬૪' '૬૫' '૬૬' '૬૭' '૬૮' '૬૯' '૭૦' '૭૧' '૭૨' '૭૩' '૭૪' '૭૫' '૭૬' '૭૭' '૭૮' '૭૯' '૮૦' '૮૧' '૮૨' '૮૩' '૮૪' '૮૫' '૮૬' '૮૭' '૮૮' '૮૯' '૯૦' '૯૧' '૯૨' '૯૩' '૯૪' '૯૫' '૯૬' '૯૭' '૯૮' '૯૯' '૧૦૦'

તેણે ગોપાલક સોડપિં સ્થિત્વા શ્રીમંજિનાગ્રતઃ ।
મૌ સર્વોત્કૃષ્ટ તે પદ્ય શૃદ્ધાણેદમિતિ સ્ફુટમ્ ॥૧૬॥
વક્ત્વા જિનેન્દ્રપાદાન્ગોપરિ સિપ્ત્વા સુપકજમ્ ।
ગતો મુગ્ધજનનાં ચ ભવેત્સત્કર્મ કર્મદમ્ ॥૧૭॥

આ પ્રકારે એક શુદ્ધ ગોવાળને હસ્તે જિનપ્રતિમાનાં
ચરણો પર કમળમુ ચઢાવ્યું જે શુદ્ધોના પૂજાધિકારને
સ્પષ્ટપણે સૂચવે છે 'ત્રેયંકારે' પણ એવા મુગ્ધજનનાં આ
પ્રકારના કાર્યોને સુખકારી ગતાવ્યા છે '૧' '૨' '૩' '૪' '૫' '૬' '૭' '૮' '૯' '૧૦' '૧૧' '૧૨' '૧૩' '૧૪' '૧૫' '૧૬' '૧૭' '૧૮' '૧૯' '૨૦' '૨૧' '૨૨' '૨૩' '૨૪' '૨૫' '૨૬' '૨૭' '૨૮' '૨૯' '૩૦' '૩૧' '૩૨' '૩૩' '૩૪' '૩૫' '૩૬' '૩૭' '૩૮' '૩૯' '૪૦' '૪૧' '૪૨' '૪૩' '૪૪' '૪૫' '૪૬' '૪૭' '૪૮' '૪૯' '૫૦' '૫૧' '૫૨' '૫૩' '૫૪' '૫૫' '૫૬' '૫૭' '૫૮' '૫૯' '૬૦' '૬૧' '૬૨' '૬૩' '૬૪' '૬૫' '૬૬' '૬૭' '૬૮' '૬૯' '૭૦' '૭૧' '૭૨' '૭૩' '૭૪' '૭૫' '૭૬' '૭૭' '૭૮' '૭૯' '૮૦' '૮૧' '૮૨' '૮૩' '૮૪' '૮૫' '૮૬' '૮૭' '૮૮' '૮૯' '૯૦' '૯૧' '૯૨' '૯૩' '૯૪' '૯૫' '૯૬' '૯૭' '૯૮' '૯૯' '૧૦૦'

જે પ્રમાણે બીજી પણ અનેક કથાઓ શાસ્ત્રોમાં છે
જેમાં શુદ્ધોના એક અધિકાર ગતાવ્યા છે જે અન્યવિદ્યોના છે
'મોમદત્ત મોહી' પ્રતિદીન હુનેન્દ્ર 'સર્ગવાનની' પૂજા
કરતો હતો. ચરમાનગરનો એક-જોર્ધાજી મુનિરાજ પાસેથી
નમોકારિ મંત્ર શીખીને 'સ્વર્ગ' ગયો. આ નગરેનાં વેશ્યા
પોતાના પ્રેમી ધનકીર્તિ શેઠના મુનિ યજ્ઞજ્ઞવાને 'હીથે
સ્વાય પણ દીક્ષા લઇને 'સ્વર્ગ' ગયા, એક ધીવરની પુત્રી
પ્રિયગુણતા સમયકલ્પમા દહે હતી તેણે એક સાધુની પાસ-
થી પશુનું ઉછેદન કરીને તેને પશુ જેવું બનાવ્યા હતા-
કાણા મામળી માછીમારની પુત્રીનું કુલ્લિકા થઇ જવાની

કથા પહેલા કહી છે, દેવકુમારે એક ધર્મશાળા બનાવી હતી તે જેનધર્મમા શ્રદ્ધાળી હતો પોતાની ધર્મશાળામા દિગ્ગજનિરાજને આમરો આપ્યો અને પુણ્યના પ્રભાવથી તે દેવ ધર્મ ગયો ચામેક વેશ્યા જેનધર્મની પરમ ઉપામિકા હતી તેણીએ જિનજાવનને દાન આપ્યું હતું તેમા શૂદ્રજાતિના મુનિઓ પણ આસરો લેતા હતા તેલીજાતિની એક મહિલા માનકેન્દ્રે જેનધર્મ પર શ્રદ્ધા રાખતી હતી, આર્યિક શ્રીમતીની એ પટ્ટશિખ્યા હતી તેણીએ એક-છનમદિર પણ બનાવ્યું હતું.

આ ઉદાહરણોથી શુદ્રોના, અધિકારોના કાંઈ ભાસ ધર્મ શો છે, સ્વેતાગર જેન શાસ્ત્રાનુસાર તો, ચાડાદો જેવા અસ્પૃશ્ય કહેવાતા શુદ્રોને પણ નીક્ષા આપ્યાનું વર્ણન છે ચિત્ત અને સભૂતિ નામના ચાડાલપુત્ર જ્યારે વેદિકોના તિરસ્કારથી દુઃખિત થઈને આત્મધાન કરવા, તૈયાર હતો ત્યારે તેઓને જેનનીક્ષા મહદ્દેપ ધર્મ અને જેનોએ તેઓને અપનાવ્યા હરિકેશી ચાડાલ, પણ જ્યારે વેદિકો દ્વારા તિરસ્કૃત થયો ત્યારે તેઓ, જેનધર્મની શરણુ, લીધી અને છનદીક્ષા લઈને અસામાન્ય મહાત્મા બની ગયો.

આ પ્રકારે જે જેનધર્મે વેદિકોના અત્યાચારથી પીડિત પ્રાણીઓને શરણુ આપીને પવિત્ર બનાયા, તેઓને ઉચ્ચ જ્ઞાન આપ્યું અને જાતિમદનું મર્દન કર્યું તેમ પતિત પાવન જેનધર્મ વર્તમાનના સ્વાર્થી, સદુચિત દૃષ્ટિવાળા અને જાતિ

મદમત્ત જેનોતા હાયમા આવીને જાદનામ થઈ રહ્યો છે
 ખેદની વાત છે કે આપણે પ્રતિદીન શાસ્ત્રોનો સ્વાધ્યાય કરવા
 છતાપણ તની કથાઓ પર, સિદ્ધાન્તો પર, અથવા અતરંગ
 દૃષ્ટિ પર ધ્યાન આપતા નથી એવો સ્વાધ્યાય શુ કામનો ?
 અને એવું ધર્મભાષણ શુ કામનું કે જ્યાં ઉદારતાથી
 વિચાર કરવામા ન આવે

જેનાથાથેએ પ્રત્યેક શુદ્ધની શુદ્ધિને માટે ત્રણ મુખ્ય
 વાત બતાવી છે ૧-મામ મદિરાદિનો ત્યાગ કરીને શુદ્ધ
 આચારવાન હોય--૨-આસન, વસ્ત્ર પવિત્ર હોય, - અને
 ૩-સ્નાનાદિથી શરીરની શુદ્ધિ હોય એને વિષે શ્રી સોમ
 દેવાથાથે "નિતિવાક્યામૃત"મા આ પ્રમાણે લખ્યું છે કે -
 "આચારાનવગ્રન્થ શુચિરુપસ્કાર ગરીરશુદ્ધિશ્ચ કરોતિ
 શુદ્ધાનપિ દેવદ્વિજાતિનપસ્ત્રિપરિકર્મસુ યોગ્યાન્" .

આ પ્રમાણે ત્રણ પ્રકારની શુદ્ધિ થવાથી શુદ્ધ પણ સાધુ
 થવાને યોગ્ય બને છે આશાસ્થરજીએ લખ્યું છે કે -
 "જાત્યા દીનોઽપિ કાગાદિભગ્નો જાત્માસ્તિ ધર્મમાક્" .
 ૧, અથવા જનિથી હીન અગર નીચ હોય - છતા પણ
 કાલાદિક લગ્નિ-સમયાનુક્રવતા મળવાથી તે જેનધર્મનો
 અધીકારી બની જાય છે સમન્તભદ્રાચાર્યનાં કથનાનુસાર તો
 મન્યગૃહિત ચાકાલને પણ દેવ માનવામા આવ્યો છે, પૂજ્ય
 માનવામા આવ્યો છે અને જણધરાદિદ્વારા પ્રસ સનીય કહે
 વામા આવ્યો છે જેમકે --

‘સમ્યદ્દર્શનસમ્પન્નમપિ માતમદેહજમ ।’

દેવા દેવે વિદુર્મસ્મગ્દોગારાન્તરોજસમ્ ॥૭૮॥

—સત્કાન્દ ધાવકાવાર ।

શૂદ્રોની તો વાતજીવી પર તુ જીનેશાસોમા મહામ્હેચ્છેને
પણ મુનિ થઈ શકવાનો અધિકાર આપવામા આવ્યો છે
ને મુનિ થઈ શકે તેને પછી કયો અધિકાર બાકી રહે
છે ? લઘિસારમા મ્હેચ્છેને પણ મુનિ થવાનું વીધાન
નીચે પ્રમાણે કર્યું છે

સત્તો પદિવજ્જગયા અંજમિલેચ્છે મિલેચ્છ અજ્જેય ।

નમસો અવર અવર વર વર હોદિ સલ્લ વા ॥૭૯॥

ભાવાર્થ — પ્રતિપદસ્થાનોમિથી ‘પ્રથમ’ આર્યર્ષ ડનો
મનુષ્ય મિથ્યાદ્રષ્ટિથી સંયમી થયો, તેને જીવન્ય સ્થાન
છે ત્યારપછી અસંખ્યાત લોકોમાં પદસ્થાનના ઉપર મ્હેચ્છે
અ ડનો મનુષ્ય મિથ્યાદ્રષ્ટિથી સકલ સંયમી (મુનિ) થયો,
તેનું જીવન્ય સ્થાન છે તેની ઉપર મ્હેચ્છે અ ડના મનુષ્ય
દેશસંયતથી સંકલ સંયમી થયો, તેનું ઉત્કૃષ્ટ સ્થાન છે
ત્યારપછી આર્યર્ષ ડનો મનુષ્ય દેશસંયતથી સકલ સંયમી
થયો, તેનું ઉત્કૃષ્ટ સ્થાન છે

લઘિસારની જીન ૧૬૩મી ગાથાની સંસ્કૃત શીર્ષાનીચે
પ્રમાણે છે —

“મ્હેચ્છમુમિજયનુપ્યાણાં, સકલસયમગ્રહણ, કથમ્ભવ-
તીતિ નાશકિતવ્ય । દિગ્વિજયમાલે ચક્રવર્તિના સહ/આર્ય-

સ્વર્ણમાગતાનાં મ્લેચ્છરાજાનાં ચક્રવર્ત્યાદિમિ સહજાત-
વાદિકસર્વધાનાં સંયમપ્રતિપત્તેરવિરોધાત્ ॥ અપવાચક-
વર્ત્યાદિપરિણીતાના ગર્ભપૂત્યજસ્ય માતૃપક્ષાપેક્ષયા મ્લેચ્છ-
વ્યપદેશમાજ સયમસમવાત્ । તયાજાતીયકાનાં દોષા-
ર્ત્તે પ્રતિપેદ્યામાવાત્ ॥”

આવાર્થ - કોઈ એમ કહી શકે છે કે મ્લેચ્છ ભૂમિજ
મનુષ્ય મુનિ કેવી રીતે થઈ શકે ? એ શક્ય કીક નથી,
કારણ કે દિગ્વિજયના સમયે ચક્રવર્તિની સાથે આર્યખંડમાં
આવેલા મ્લેચ્છરાજાઓને સંયમની પ્રતિમા કોઈ વિરોધ
થઈ શકતો નથી તત્પર્યં એ છે કે તે મ્લેચ્છ ભૂમિથી
આર્યખંડમાં આવીને ચક્રવર્તિ આદિથી સંબંધિત થતા
મુનિ બની શકે છે - ખીલવાત એ છે કે ચક્રવર્તિ દ્વારા
વિવાહિત મ્લેચ્છ કન્યાઓથી ઉત્પન્ન થયેલા સંતાન માતાની
અપેક્ષાએ મ્લેચ્છ કહી શકાય છે, અને તેઓના મુનિ
થવામાં કોઈપણ પ્રકરના નિપેધ હોય શકે નહિ,
આ જાતને સિદ્ધાન્તરાજ શ્રી જયધવલ જયમા પલ્લ
એ પ્રમાણે લખી છે કે -

“જદ્વ પવઃકુદો તત્ય સજમગ્ગહણસમવોત્તિ ણાં સવ-
જિજ્ઞંસા દિસાવિજયપયદચક્કવદિલયાવારેણ સહ મજ્જિમ-
સ્વર્ણમાગયાણં મિલ્લેચ્છપયાણં તત્ય ચક્કવદિઆદિત્તિ સહ
જાદોવાદિયસવધાણે સજમપદિવત્તીપ વિરોહામેવાણો ।

અહવા તત્તત્તન્યકાનાં ચક્રચત્વર્યાદિપરિણીતાના
માતૃપક્ષાપેક્ષયા, સ્વયમર્મ્યમ્મિજા ડતીદ્ર વિવક્ષિતા તતો-ન
કિંચિદ્વિપ્રતિપિદ્ધ । તથાજાતીયકાના દીક્ષાદિત્વે પ્રતિપેધા
માવાદિતિ ।’

—અગત્યનાં નોંધ પ્રતિ પૃ. ૮૨૭-૭૮

આ ટીકાઓથી જે વાતનું સ્પષ્ટિકરણ થાય છે ‘એક તો
મ્હેમ્મ લોક મુનિદીક્ષા લઈ ચકે છે અને ‘બીજી એ ‘કે
મ્હેમ્મકન્યા સાથે વિવાહ કરતા પણ કોઈ ધર્મ કમની
હાંની ઉત્પન્ન થતી નથી એનાથી ઉત્પન્ન તે મ્હેમ્મ કન્યા
ઓથી ઉત્પન્ન થયેલા સતાન પણ સર્વગતીય કન્યાથી ઉત્પન્ન
થયેલા મતાન જેટલાજ, ધર્માદિનાં અધિકારી બને છે’ જ્ય
સેનાચાર્યદ્વારા પ્રવચનસાર ટીકામાં પણ સત્ત્વરે જનદીક્ષા
લેવાનું સ્પષ્ટ વિધાન છે જેમકે —

“एवगुणविशिष्टपुम्पो जिनस्त्रीसाग्रहणे योग्यो भवति ।
यथायोग्य सच्छूद्रायपि”

‘બીજા આ પ્રકારના અનેક કથનો જૈનશાસ્ત્રોમાં માલમ
પડે છે કે જે જૈનધર્મની ઉત્તરતાને પ્રગટ કરે । પ્ર. ચેક
૦ જિને નત્વેક દશામાં ‘ધર્મસેવન’ કરવાનો અધિકાર છે
“હરિવશપુરાણ”ના ૭ મા સર્ગનો શ્લોક ૧૪થી ૨૨ સુધીના
વર્ણન’ પરથી વાંચકોને બહુ ઘણે કે જૈનધર્મે કેવા કેવા
શુદ્ધસમ’ માનવીયોને જિનમંદિરમાં દાખલ કરીને । ધર્માધિ-
કાર આપ્યા છે એક કથન, જે પ્રકારનું છે કે જ્યોત્સુદેવ
ચોતાની પ્રિયતામાં મદનવેગ સાથે સિદ્ધકૃત જૈન્યાલયની

વદનારે ।યા ત્યા ચિત્રેવિચિત્ર વેવધારી- લોકોને બેઠેલા
જેદને કુમારે રાણી મદનવેગાને તેઓની જાતિ બતાવવા
હજી ત્યારે મદનવેગા બોલી —

હ આમાથી આ માત્ર ગ જાતિના વિદ્યાધરોનું વર્ણન
કરે છુ નીલમેધની સમાન રથામ-નીલી માગા ધારણ કરેલા
માત્ર ગન્તબની પડખે બેઠેલા માત્ર ગ જાતિના વિદ્યાધરો
છે (૧૫), મુદંગોઓના હાડકાના આબૂપણથી યુક્ત, અને
રાણ લનાડવાથી મેલા, રમશાનમ્ન બની પડખે બેઠેલા એ
રમશાન જાતિના વિદ્યાધરો છે (૧૬) વૈદુર્થમણિની સમાન
નીલ-નીલ વસ્ત્રોધારી પાડુરત્ત બની પડખે બેઠેલા પાડુક
જાતિના વિદ્યાધરો છે (૧૭) કાળા કાળા મગચમોને લેપેટીને
કાળા આમડાના વસ્ત્ર અને માગા ધારણ કરીને કાળગન્ત બને
આશ્રય લઇને બેઠેલા આ કાલવપો જાતિના વિદ્યાધરો
છે (૧૮) ઇત્યાદિ

અથી શુ સિદ્ધ થાય ? એજ કે રૂદ્રાક્ષની મોલા
ઓને ગાંધારી નાખીને, હાડકાઓનું આબૂપણ ધારણ કરીને,
અને આમડાના વસ્ત્ર અગીકાર કરેલા લોકો પણ સિદ્ધકૃત
જિનચત્યાલયના દર્શન કરતા હતા પરંતુ, વિચાર, તો
કરા કે આને જોનારો આવી ઉદારવાનો કેટલી નિર્ઘયતાથી
નાશ કર્યો ? જો, વર્તમાનમાં જૈનધર્મની ઉદારતા પ્રમાણે
કાર્ય, લેવામાં આવે તો જૈનધર્મ, વિશ્વધર્મ બની જાય અને
સમન્ત વિશ્વ જૈનધર્મી બની જાય

સ્ત્રિયોના અધિકાર

જૈન ધર્મની સાચી શ્રેષ્ઠ ઉદારતા એ છે કે પુરુષોની માફક સ્ત્રિયોને પણ તમામ ધાર્મિક અધિકાર આપવામાં આવ્યા છે જે પ્રકારે પુરુષ પૂર્ણ-પ્રજ્ઞાલુ કરી શકે છે તે પ્રકારે સ્ત્રિયો પણ કરી શકે છે જે પુરુષ આવકમા ઉચ્ચ મત પાળી શકે છે તે સ્ત્રિયો પણ ઉચ્ચ આવિકા બની શકે છે જેમ પુરુષ ઉત્તમમા ઉત્તમ ધર્મશ્રધ્ધોનુ અધ્યયન કરી શકે છે તેમ સ્ત્રિયો પણ આર્યિકા થઇને પાંચ મહાવ્રત ધારણ કરી શકે છે

ધાર્મિક અધિકારોની માફક સામાજિક અધિકાર પણ સ્ત્રિયોને માટે સંરખા છે પરંતુ એ વાત બીજી છે કે વૈદિક ધર્માદિના પ્રભાવથી જૈનસમાજ પોતાના કર્તવ્યોને અને ધર્મની આજ્ઞાઓને ભૂલી નંધને વિપરીત માર્ગને ધર્મ સમજી રહી છે જે પ્રકારે સપત્તિનો અધિકારી પુત્ર તો મનાય છે પરંતુ પુત્રિયોને એના અધિકારી માનવામાં નથી આવતી આમ કેમ બને છે ? શું પુત્રની માફક પુત્રીને પણ મતા નવમાસ પેટમાં નથી રાખેલી ? શું પુત્રની સમાન પુત્રીના જન્મસમયે કષ્ટ સહન નથી કરેલી ? શું પુત્રની માફક પુત્રીના પાવનપોષણમાં પીડા નથી થતી ? એ તો કહો કે પુત્રિયો પુત્રોની માફક સપત્તિ અધિકારી કેમ નથી ? જૈનશાસ્ત્રોમાં આ સંબંધી સર્વજ્ઞ ઉદારતાનો નિર્દેશ કરતાં ૨૫૦૮ શબ્દો છે કે -

“પુત્ર્યશ્ચ સવિમાગાર્હાઃ મોમ પુત્રૈઃ સમાર્શકૃત્” ૧૫૪ા

—આદિપુરાણ પદ્ય ૨૮ ૭ ૮

અર્થાત્—પુત્રોની માફક પુત્રિયોને પણ, સમાન ભાવ
જેવીને આપવો—જેમજે.

આ પ્રકારે જૈન કાયદાની અનુસાર શ્રિયોને, વિધવા
જોને અગર કન્યાઓને પુરૂષની સમાનજ સર્વ પ્રકારના
અવિકાલ છે અને આદે વિધવાવરિધિ જૈનદર્શન દિવાકર પ
થ પતરાયજી જૈન ખારિદરકૃત “જૈન લેા” નામનો ગ્રંથ
જેવો જેમજે

જૈનગણાસોમા સ્ત્રી સન્માનના પણ અનેક કથનો મળી
આવે છે. જ્યારે મુખજનતા શ્રિયોને હાસી સમાન સમજે
છે ત્યારે જૈનશાસ્ત્ર મહારાજાઓ પોતાની રાણીયોનું સત્કેહ
સન્માન કરતા હતા અને પ્રેમનું અધુરું આસન. જેસવાને
આપતા હતા ભગવાન મહાવીર સ્વામીની માતા મહારાણી
પ્રિયકારિણી જ્યારે પોતાના સ્વપ્નોનું કૃષ્ણ પૂજવાને મહા
રાજા સિદ્ધાર્થ, પાસે ગયાત્યારે મહારાજાએ પોતાની ધર્મ-
પત્નીને અધુરું આમન આપ્યું અને મહારાણીએ તેના પિર
જેસીને પોતાના સ્વપ્નનું વર્ણન કર્યું જેમકે—

“સમાપ્તાદ્દસિના સ્વામાન્દયયાકમમુદાહરત્” ૧૫૫

—ઉત્તરપુરાણ ૧૬

આ પ્રકારે મહારાણીઓનું શ્રોત્રસમાજજવાના અને
ત્યા સન્માન પ્રાપ્ત કર્યાના અનેક ઉદાહરણ જૈનશાસ્ત્રોમાં

ભરેલા છે જ્યારે વેદ વિગેરે ત્રિયોને ધર્મગ્રંથોનું અધ્યયન કરવાનો નિષેધ કરતા 'સોગર્ગનાધીપત્ય' લખે છે ત્યારે જેનમય ત્રિયોને અગિયાર અગધારી બતાવે છે તેમકે - દ્વાદશાગધરો જ્ઞાત સિમ મેઘેશ્વરો મળી ।

एकदशमभुजज्ञाताऽऽर्यैकापि सुलोचना ॥२॥

—શ્રિવિષ્ણુપુરાણ મંત્ર ૧૨ ।

આવાથી - જયકુમાર ભગવોનના દ્વાદશાગધારી અણધર ગાન્યા અને સુલોચના અગિયાર અગધારી આર્યિકા બની આ પ્રકારે ત્રિયો સિદ્ધાન્તગ્રંથોનું અધ્યયન અને નાર્યે જિનપ્રતિમાની પૂજા-પ્રસાદ પણ કરવી હતી અતઃના સુદરીએ પોતાની સખી વસન્તભાલાની સાથે વનમા ગંડેના શુદ્ધામા વિરાજમાન જિનમૂર્તિની પૂજા-પ્રસાદ કરી હતી મહત્ત્વેગા અને વસુદેવે સાથે સિદ્ધકૂટ વન્યાલયમાં જિન પૂજા કરી હતી મૈનાસુદરી તો પ્રતિદીન પ્રતિમાની પ્રેમાલ કરતી હતી અને પોતાના પતિ શ્રીપાદરાક્ષને ગ્રંથોદક લગાડતી હતી આવી રીતે ત્રિયોથી ચલી પૂજા-પ્રસાદના અનેક ઉદાહરણો મળી શકે છે

હર્ષનો વિષય છે કે આજે પણ જૈનસમાજમાં ત્રિયો પૂજન-પ્રસાદ કરે છે, પરંતુ જેદ કે હજુ પણ ઠેઠાક હઠામઠી લોકો ત્રિયોને આ ધર્મકૃત્યની અનધિકારી મમજે છે એવા અવિચારી બુદ્ધિજનો પર દયા આવે છે । કારણ કે જે સીને આર્યિકા થઈ શકવાના અધિકાર પ્રાપ્ત છે તે

પૂર્વ-પ્રસાદ નહિ મેરી શકે એ કેટલી વિચિત્ર વાત છે
 પૂર્વ-પ્રસાદ તો આરભ થવાના કારણથી કર્મબંધના નિમિત્ત
 છે, એનાથી તો સિ સારા (સ્વર્ગાદિ) માજી ભ્રમણ કરવું પડે
 છે, પરંતુ આર્થિકા થવું એ સંવર અને નિર્જરાતુ કારણ
 છે, જેનાથી કેમકે મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે તો એ વિચા
 ર્યા યોગ્ય વાત છે કે જ્યારે એક સ્ત્રી મોક્ષના નારણભૂત
 સંવર નિર્જરા થવાનાલા કાયો કરી શકે છે અને સસીરના
 નારણભૂત બંધકતા પૂર્વ-પ્રસાદાદિ નહિ કરી શકે, એ
 કેવી રીતે માની શકાય ?

જો મત્ય પૂજામાં આવે તો જૈનધર્મ સર્વદા ઉદાર
 અને દનનત રહેલો છે તેને સ્ત્રી પુણ્ય અગર પ્રાપ્ત થઈ શકે
 કેઈ પક્ષપાત નથી હા, એવા કેઈ દુગમ્ભી પ્રાપ્ત થઈ
 શકે, જેઓએ આવા પક્ષપાતી કથનો કરીને જૈન
 ધર્મને કલહિત કયો છે એનાથીજ એકાગ્રિનું થઈને
 આચાર્યશ્રમ પડિત પ્રવર, ગૌરમતલજીએ લખ્યું છે કે —

“યદુર્ગિ રેડ પાપી પુરુષા અપના જલ્પિત કથન ક્રિયા
 દે । અરુ તિનકો જિને રચને ઉદગમે દુઃખ તિનકો જૈનમત
 વા શાસ્ત્ર જાનિ પ્રમાણ ન કરના । તેમજી પ્રમાણાદિક
 ને પરીક્ષા કરિ વિરુદ્ધ અર્થ કો મિથ્યા જાનના ।”

તાત્પર્ય એ છે કે જે ગ્રંથોમાં જૈનધર્મની ઉદારતાની
 વિરુદ્ધ કથન છે તે જૈનધર્મ કહેવાતો હોય છતાં પણ મિથ્યા

માનવા જોઈએ । કારણકે દેહવાદ પક્ષપાતી હોયે - અન્ય સંસ્કૃતિયોથી અભાવિત થઈને સ્ત્રિયોના અધિકારોને - અને જૈનધર્મની, ઉદ્ધારતાને કચડી નાખે છે અને, પોતાને નિઃપક્ષ પાતી માનીને અવકાર થઈ બેઠા છે - જ્યાં શુદ્ધ-કન્યાઓ પણ છત્રપૂજા અને પ્રતિમા-પ્રક્ષાલ કરી શકે છે (જુઓ જાતમ ચરિત્ર ત્રીજો અધિભર) ત્યાં સ્ત્રિયોને પૂજા પ્રક્ષાલની અનધિકારી બનાવવી એ મૂર્ખતા નથી તો શું છે? સ્ત્રિયો દ્વક્ષત પૂજા-પ્રક્ષાલજ કરતી નહોતી, પરંતુ મુનિદાન પણ કરતી હતી, અને હનુપણ કરે છે જેમકે—

શ્રીજિનેન્દ્રપદામોજસપર્યાયા મુમાનસા ।

શ્વચીવ સા તદા જાતા જૈનધર્મપરાયણા ॥૮૬॥

જ્ઞાનયતાય કાંતાય શુદ્ધચારિત્રચરિણે ।

મુનોન્દ્રાય શુભાદાર દદૌ પાપવિનાશનન્ ॥૮૭॥

—ગૌતમચરિત્ર ત્રીજો અધિભર ।

—સાવાર્થ - સ્વે દિક્ષા નામની પ્રાણણી જિનેન્દ્ર ભગવાનની પૂજામાં પોતાનું ચિત્ત લગાવેલી હતી અને ઈન્દ્રોણીની સમાન જૈનધર્મમાં તત્પર રહેતી હતી, તે સમયે તેમણે સર્વ સમ્યક્જ્ઞાની શુદ્ધ ચારિત્રધારી હિતમ-મુનિયોને પાપનાશક શુભ આદાર આપતી હતી -

આ પ્રકારે-સ્ત્રિયોના થ મિકે સ્વતંત્રતાના અનેક ઉદાહરણ મળી આવે છે

જ્યારે, શુભમીદાસજીએ આ પ્રમાણે લખી માધુ' છે કે:-

દોર ગવાર શૂદ્ર અર નારી ।

એ સર તાડન કે અધિકારી ॥

ત્યારે જૈનધર્મ ગ્રંથોની પ્રતિષ્ઠા કરવાનું બનાવે છે, સન્માન કરવાનું શિખવે છે, અને તેઓને સમાન અધિકાર આપે છે જ્યારે વૈદ્યમા સ્થિતિને અધ્યયન કરવાની આજ્ઞા નથી, સ્થિતિ જોનારા પ્રથમ તીર્થ કર બગવાનું આદિ નાથે પોતાની આજ્ઞા અને મુંઢરી નામની પુત્રિયોને અધ્યાત્મ કરાવ્યો હતો, એમને સ્ત્રીમતિ પ્રતિ ઘણાજ આદરભાવ હતો, પુત્રીયોને અધ્યયન કરાવવા માટે તેઓ ઉપદેશ આપે છે કે-

इत्तं वपुर्वपश्चेदमिदं शीलमनीहृत् ।

વિન્યા ચેદ્વિમૂખ્યેત સફલ જન્મ વામિદ ॥૬૭॥

વિન્યા પુરુષો જોરે સમ્મતિ યાતિ કૌવિન્ ॥

નારી ચ તદ્ગતી ધતે સ્ત્રીસ્ટ્રેરગ્રિમ પદ ॥૬૮॥

તદ્વિયા ગ્રહને ચલ પુત્રિકે કુન્તે પુવા ।

તત્સગ્રહણકાળોઽય યુગયોર્વર્તનેઽધુના ॥૬૯॥

—આદિપુરાણ પૃષ્ઠ ૧૬ ॥

પુત્રિયો જો તમારું આ શરીર અવસ્થા અને અનુપમ શીવ વિદ્યાથી વિમૂખિત કરવામાં આવે તો તમારા જન્મેનો જન્મ સફળ થઈ જાય સંસારમાં વિદ્યાવાન પુરુષ વિદ્યાનેથી સન્માન પામે છે અને જો નારી બહેલી શિક્ષિત વિદ્યાવતી

હોય તો તે નારી જગતમા પ્રધાન મણાય છે એ માટે પુત્રિયો ! તમે, પણ, વિદ્યાપ્રહણ કરવાનો પ્રયત્ન કરો તમે બન્ને માટે વિદ્યાપ્રહણ કરવાનો આજ સમય ॥

આ પ્રકારે સ્ત્રીશિક્ષા પ્રતિ સદ્ભાષ રાખવાવાલા ભગવાન આદિનાયે વિધિપૂર્વક સ્વયંજ પુત્રિયોને બહાવવાનો આરંભ કર્યો આ સળધમા વિશેષ મહુન આદિપુરાણના એજ પ્રકરણમાથી મળશે, એથી માલમ, પછો કે, આ યુગના લુપ્તા ભગવાન આદિનાયસ્વામી શ્રી શિક્ષાના પ્રચારક હતા તેમને સ્ત્રિયોના ઉદ્ધારની ચિંતા હતી અને તેઓ સ્ત્રિયોને સમાનાધિકારિણી માનતા હતા ।

પરંતુ એક મામ છે-કે એમનાજ કહેવાતા કોઈ સ્વાર્થી અનુયાયીઓએ સ્ત્રિયોને, વિદ્યાધ્યયન, પુત્ર-પ્રજ્ઞાલ વીગેરેની અનધિકારી બતાવી, સ્ત્રીજાતિ, પ્રત્યે ચાર અન્યાય કર્યો-છે સ્ત્રી જાતિને અશિક્ષિત રાખવાથી સમસ્ત સમાજ અને દેશને જે હારી નુકસાન થયું છે તે અવર્જનીય છે સ્ત્રીને સુખ રાખીને સ્વાર્થી પુરુષોએ તેની સાથે પશુ સમાન વ્યવહારનો આરંભ કર્યો અને એકધારી મનમાનિત એથી સ્ત્રીને સ્ત્રીજાતિની પેટ ભરીને નિદા કરી સુકી છે એક સમાનપર નારી નિદા કરતા એક વિદ્વાન લખે છે કે -

આપદામાકરો નારી નારો નરકવર્તિની ।

‘વિનાશકારિણી’ નારી નારી મહ્યસરાસસી ॥

શુ માત્ર વિદેષ, પદ્મપાત અને નીચતાની કાઈ હદ છે ? ને પ્રકારે સ્વાર્થી પુરુષ સ્ત્રિયોને માટે નિન્દાસૂચક શ્લોક રજી શકે છે તે પ્રકારે સ્ત્રિયો પણ નો વિદુષી થઈને અચરચના હરે તો તેઓ પણ નીચે પ્રમાણે લખી શકે એમ છે, કે -

પુરુષો વિગર્ભ સ્થાનિ પુમાન્ નમ્કર્પદતિ ।

પુરુષ પાપાનાં મૂલ પુમાને પ્રત્યક્ષરાક્ષસ ॥

કેટલાક જૈન અધિકારીઓ પાછળથી સ્ત્રિયો પ્રતિ કોણ અણે શુ શુ લખી માયુ છે ! કાઈ સ્થાને સ્ત્રિયોને વિપવેલ લખી છે તો કોઈ સ્થાને ઝહેરી નાગલુ લખી મારી છે, કોઈ સ્થાને વિપક્ષરી ખજર ગણી છે તો કોઈ સ્થાને દુશુલોની ખાત લખી છે . આ પ્રકારે લખી લખીને પદ્મપાતથી પ્રજ્વલિત પોતાના કલેશ, કહા ક્યાં છે પશુ, એના જવાબમાં એક વર્તમાન કવિએ ઘણી સુદ્ધ કવિતા લખી છે કે -

વીર, બુદ્ધ અરં રામ કૃષ્ણ મેં અનુપમ પાની ।

નિર્ગે, ગોવર્ધ, ગાંધીમે અદ્ભુત ગુણ સ્વાની ॥

પુરુષ જાતિ હૈં મૂર્ખ વર રહી જિન કે ઊપર ।

નારિ જાતિ થી પ્રથમ શિક્ષિકા સનસી મૂપર ।

વકડ પરદ ડગની હમને ચલના સિલગયા ।

મનુર ચોલના ઔર પ્રેમ ધરના સિંચલાયા ॥

રાજપૂતિનો વેપ ધાર મરના સિંચલાયા ॥

ઘણાં મોગી દુર્ગ સ્વર્ગ અંધ મૂં પર માયા ॥

પુરુષ વર્ગ સ્વેચ્છા મોટી મે સતત દયારી ॥

અને પના નો સમ્પત્તિ દમ-પગ, અત્યાચારી ॥

કિન્તુ યહો સન્તોષ દગો નહિ-દમ નિજ પ્રણ મે ॥

પુરુષ જાતિ ત્યાં ઉચ્છુણ હો સવેલી દસ ઝુણ મે ॥

જગવાન મહાવીરસ્વામીના શાસનમા મહિલાઓનું ધર્મ ઉચ્ચ સ્થાન છે મહાવીર સ્વામીએ સ્વયં અનેક મહિલાઓનો ઉદ્ધાર કર્યો છે સ્વદેશના સતીને એક વિગ્રહર ઉઠાવી ગયો હતો ત્યાંથી તે લીધોના પબ્લમા ફસી પડી પરંતુ ત્યારે ત્યાંથી જોમ તેમ કરીને છૂટીને આવી ત્યારે સ્વાર્થી સેમાને, તેણીને ચક્રાની દ્રષ્ટિથી નીરખી એક સ્થળે તેણીને ઢાસીનું દયામય સ્થાન મળ્યું તેની પ્રતિ સર્વ તિરસ્કાર કરતા હતા ત્યારે જગવાન મહાવીરસ્વામીએ તેણીના હાથથી આહાર મહણ કર્યો અને તે જગવાન મહાવીરસ્વામીના સઘમા સર્વશ્રેષ્ઠ આર્થિકા બની ગઈ તાતપર્થ એ છે કે જૈનધર્મમાં મહિલાઓને પુરુષોના જેટલું જ ઉચ્ચ સ્થાન છે પણ એ વાત બુદ્ધિ છે કે આજે જૈનસમાજ પોતાની જેવ બદારી બુદ્ધિ ગઈ છે

વૈવાહિક ઉદારતા

જેનથી મેંના સર્વથી અધિક પ્રશંસનીય અને અનુકૂળ ઉદારતા તો વિવાહ સમયની છે. અહિંયા વિધ્વાદિનો નિયોર નહિ કરતા ગુણવાન વિરક્ત્યા સાથે મળી કરવાની સ્પર્ધા આજા છે. હુદિવશ પુરાણનો મ્વાધ્યોય કરવાથી મલિમ પડશે કે પહેલા વિભતીય વિવાહ થતા હતા, અમલુ વિવાહ થતો હતા, સગોત્ર વિવાહ થતો હતા, સ્વર્ધવો થતા હતા, વ્યભિચોર હતો સાથે થતો વિવાહ થતા હતા, સ્વર્ગગા, વેર્ધાગા વિગેરે મુખીના કુટુંબો સાથે વિવાહ થતો હતો છેતા થતો આ પ્રકારના વિવાહ સંગર્ધ કરનાને માટે મહિર નહિ તો જાઈ હતુ, નહિ તેઓને જાતિ વિગેરેથી બહિષ્કૃત કરવામાં આવતા હતા અને નહિ તેઓને મુજાની હિંદી નિહાળવામાં આવતા હતા. ૧૦

પણ જો કે આજે કેટલાક દુર્ગમ લોકો જેને જાતિઓ ખડેવાલ, પરવાર, ગોલાવાર, ગોવાપુર, એમના, પનાવતીપુરવાર, હુમક, વગેરેમાં પરસ્પર વિવાહ કરવાથી ધર્મનો વિનાશ થતો માને છે પણ તેઓને જાણ નથી કે

* આ વિષયને વિસ્તારપૂર્વક સમગ્રજિ બજવાને માટે શી ૫. બુગમકિગોથ મુખ્યતર વિખિલ “વિવાહ સ્ત્રી નમય” નોશો માટે વાચકોને આગ્રહ છે. ૧, ૨, ૩, ૪, ૫, ૬, ૭, ૮, ૯, ૧૦, ૧૧, ૧૨, ૧૩, ૧૪, ૧૫, ૧૬, ૧૭, ૧૮, ૧૯, ૨૦, ૨૧, ૨૨, ૨૩, ૨૪, ૨૫, ૨૬, ૨૭, ૨૮, ૨૯, ૩૦, ૩૧, ૩૨, ૩૩, ૩૪, ૩૫, ૩૬, ૩૭, ૩૮, ૩૯, ૪૦, ૪૧, ૪૨, ૪૩, ૪૪, ૪૫, ૪૬, ૪૭, ૪૮, ૪૯, ૫૦, ૫૧, ૫૨, ૫૩, ૫૪, ૫૫, ૫૬, ૫૭, ૫૮, ૫૯, ૬૦, ૬૧, ૬૨, ૬૩, ૬૪, ૬૫, ૬૬, ૬૭, ૬૮, ૬૯, ૭૦, ૭૧, ૭૨, ૭૩, ૭૪, ૭૫, ૭૬, ૭૭, ૭૮, ૭૯, ૮૦, ૮૧, ૮૨, ૮૩, ૮૪, ૮૫, ૮૬, ૮૭, ૮૮, ૮૯, ૯૦, ૯૧, ૯૨, ૯૩, ૯૪, ૯૫, ૯૬, ૯૭, ૯૮, ૯૯, ૧૦૦.

૧ એલિઝાબેથ રાજાએ પ્રાક્ષણની પુત્રી નન્દશ્રી સાથે વિવાહ કર્યો હતો. ૨ પોતાની પુત્રી ધન્યકુમાર વૈશ્યને આપી હતી. ૩ રાજા જયસેને પોતાની પુત્રી પૃથ્વી-મુદરી પ્રીતિકા વૈશ્યને આપી હતી. ૪ રાજા ઉપમેનિદેવીની પુત્રી તિલકવતી સાથે વિવાહ કર્યો હતો. ૫ સમ્રાટ ચન્દ્રગુપ્તે શ્રીસદેશના (એલ્ચ) રાજા મંદયુકમની કન્યા સાથે વિવાહ કર્યો હતો. ૬ એલ્ચની કન્યા જરા માથે નેમિનાથના કાકા વસુદેવે વિવાહ કર્યો હતો. ૭ ચાણક્ય (વૈશ્ય)ની પુત્રી ગાધર્વસેનાએ રાજા વસુદેવ (ક્ષત્રિય)ની સાથે લગ્ન કર્યું હતું. ૮ ઉપાધ્યાય (પ્રાક્ષણ) મુગ્ધીવ અને યશોમીને પણ પોતાની બે કન્યાઓ વસુદેવ (ક્ષત્રિય) ને વિવાહમાં આપી હતી. ૯ પ્રાક્ષણકુલમાં ક્ષત્રિય માતાથી ઉત્પન્ન થયેલી કન્યા સોમશ્રી સાથે વસુદેવે વિવાહ કર્યો. ૧૦ ચેક ઠામદત્ત (વણિક)ની કન્યા જલ્ધુમતીને વિવાહ વસુદેવ સાથે થયો હતો. આ પ્રકારે દસ નહિ પરંતુ અનેક ઉદાહરણ દાની શકાય છે, જેનાથી જ્ઞાત થશે કે પ્રાક્ષણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, અને શૂદ્ર તથા એલ્ચની કન્યાઓ સાથે વિવાહ યોગ્યતામાં કેાઈ પાપ નહોતું જોમ કરવાથી નહિ કે ધર્માધિકાર મટી જાય છે અને નહિ કે લોકિક હાની થાય છે. ભગવન્નિજનસેનાચાર્યે તો આદિપુરાણમઃ ૨૫૯ ઉલ્લેખ કર્યો છે કે —

શુદ્રા શૂદ્રેણ લોદ્ય્યા નાન્યા સ્વાંતા ત્રિર્નગમ ।

અદેત્ સ્વાં તે ચ રાજન્ય* સ્વાં દ્વિજન્મા કિંચિન્ના ॥

સાવાર્થ - શુદ્રે શુદ્ધની કન્યા સાથે વિવાહ કરવો જોઈએ, વૈશ્ય વૈશ્યની તથા શુદ્ધની કન્યા સાથે વિવાહ કરી શકે છે, દત્રિય પોતાના વર્ણની તથા વૈશ્ય અને શુદ્ધની કન્યા સાથે પણ વિવાહ કરી શકે છે, અને બ્રાહ્મણ, બ્રાહ્મણ તથા અન્ય ત્રણ વર્ણની કન્યાઓ સાથે પણ વિવાહ કરી શકે છે.

આવું સ્પષ્ટ કથન હોવા છતાં પણ જે લોકો કલ્પિત ઉપજાતિઓ તથા પેટાજાતિઓમાં (આંતરજાતિય) વિવાહ કરવામાં ધર્મકર્મની હાની સમજે છે તેઓની મનોદશા વિશે શું કહેવું ? અહીંધદશી, અવિચારી, અને હઠીલા લોકોની જાતિના જુઠા અભિમાન સામે આગમ અને યુક્તિઓનું સમર્થન બર્થ લાગે છે ત્યારે લોકોએ જાતિ હઠ પકડી રાખ્યો છે ત્યારે જનશ્રેણીઓ જાતિકલ્પનાનાં ભૂકેભૂકા કરી નાખ્યા છે જેમકે -

અનાદાવિદ સસારે દુર્બાર મકરધ્વજે ।

કુત્તે ચ કામનીમૂત્તે કા જાતિપરિકલ્પના ॥

સાવાર્થ - આ અનાદિ સસારમાં દુર્નિવાર કામદેવ હ મેશયો ચાલતો આવેલો છે તથા કુળનું મુળ કામની છે ત્યારે તેના આધારે જાતિક પના કરવી કયા સુધી રોગ્ય છે જી શકાય ? તાત્પર્ય એ છે કે કોણ જાણે કયા પ્રકારે કામદેવની ઝપટમાં કોણ, ક્યારે, કેવી રીતે આવી પડ્યું

હશે? ત્યારે જાતિ અને જોની- ઉચ્ચ જીવતાનું અભિમાન રાખવું બંધ છે એ જાતને ચુલ્લકદાવાયે ઉત્તર પુરાણના પર્વ ૭૪મા દર્શક શબ્દોમા સમજાવી છે, કે -

વર્ણાકૃત્ત્વાદિમેદાના દેહેઽસ્મિન્ન ધ દર્શનાત્ ।

બ્રાહ્મણ્યાદિપુ રુદ્રાદ્યર્ગર્ભાગ્નપ્રવર્તનાત્ ॥૪૦૧॥

બાવાર્થ - આ શરીરમા વર્ણ અંગર આકારને લીધે કોઈપણ ભેદ માલમ પડતો નથી તથા બ્રાહ્મણ દ્વિત્રિય, વૈશ્યોમા શુદ્ધોદારો પણુ ગર્ભાધાનની પ્રવૃત્તિ જોવામા આવે છે ત્યારે કોઈપણ વ્યક્તિ પોતાની ઉત્તમ અને ઉચ્ચ વર્ણનું અભિમાન કેવી રીતે રાખી શકે? તાત્પર્ય એ છે કે જે વર્તમાનમા મદાચારી છે તે ઉચ્ચ છે અને જે દુરાચારી છે તે નીચું છે.

આ પ્રમાણે જાતિ અને વર્ણની કં પનાને મહત્વ નહિ આપતા જેનાચાચોએ આચરણ પર ભાર મુક્યો. જેન ધર્મની આવી ઉદારતાને ડોકરોમારીને જે લોકો અતર-જાતિય વિવાહને પણુ નિષેધ કરે છે તેમની દયામય બુદ્ધિ પર વિચાર નહિ કરતા જેન સમાજે પોતાનું યોગ્ય વિસ્તૃત ઉદાર, ઉત્તમ અને અનુકૂળ બનાવવું જોઈએ.

જેન શાસ્ત્રોને, કથાશ્રયોને અગર પ્રથમાનુ યોગને ઉદાધીને જુઓ તો-તેમા તમોને પદે પદે વિવાહિક ઉદારતા દૃષ્ટિ-ગોચર થશે પૂર્વે સ્વયં વર પ્રથા પ્રચલિત હતી, ત્યારે જાતિ

અગર કુલની પિરવાઈ નહિ કરતા ગુણો 'પરજ' 'ધ્યાને' રાખી
વામા આવતું હોય 'જે કન્યા કોઈપણ ઉચ્ચ અને નીચ,
મોટી 'અગર' નાના કુલવાલાના ગુણો પર મુગ્ધ થઈને વિવાહ
કરે તો કાંઈ વિરોધ અગર અણગમો બતાવતા નહોતા.
હરિવંશપુરાણમાં આ સબધી લખ્યું છે કે —

કન્યા વૃણીતે રચિર સ્વયંવરગતા વર ।

'જુલોનમકુલીને વા ક્રમો નાસ્તિ સ્વયમ્વરે ॥૧૧-૭૧॥

'આવાર્ય' — સ્વયંવરગત કન્યા 'ચોતાને પમેહ' વરનો
સ્વિકાર કરે છે, પછી તે વર કુલીન હોય અથવા અકુલીન
હોય, કારણ કે સ્વયંવરમા કુલીનતા અકુલીનતાની કાંઈ
નિયમ નથી.

હવે વિચાર કરો કે જ્યાં કુલીન અકુલીનનો વિચાર
નહિ કરવાની વિવાહિક ઉદારતા બતાવવામા આવી છે ત્યાં
અન્તરજાતિય વિવાહની શુ મોટી વાત છે એમા તો એકજ
જાતિ, એકજ ધર્મ અને એકજ આચારવિચારવાલા સાથે
સબંધ યોજવાનો છે એ ખાતરી રાખજો કે જ્યાંમુખી
વિવાહિક ઉદારતા પુન આલુ નહિ થયે ત્યાંમુખી જૈનસંમત
જની ઉત્પત્તિ થવી ઠીકનજ નહિ કિંતુ અસંભવ છે.

ઉપસંહાર

જૈનધર્મની ઉદારતા સબધી જેટલું લેખી શકાય એટલું
આપુ છે જૈનધર્મ સર્વ વાતમા ઉદાર છે હું જૈન છું એ

માટે નહિ પરંતુ સન્નને સન્નુષ સખીને એવાત ભાર પૂર્વક કહી શકું છું કે “જેટલી ઉદારતા જૈનધર્મમાં માલમ પડે છે તેટલી જગતના કોઈપણ ધર્મમાં મળી શકતી નથી” એ વાત જુદી છે કે આજે જૈનસમાજ એવાથી વિમુક્ત થઈને જૈનધર્મને કલકિત કરી રહી છે આ નાનકડા પુસ્તકથી જૈનધર્મની ઉદારતાનો વિચાર કરી શકાય છે, આજે પણ જૈનસમાજમાં કેટલાક એવા સાધુ પુરોહિ અસ્તિત્વ ધરાવે છે કે જેઓ જૈનધર્મની ઉદારતાને પુનઃ અમલમાં લાવવાને પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે હિં મુનિ શ્રી સૂર્યસાગરજી મહારાજના આ સળખી અમૂલ વિચારો “પતિનોદ્ધાર”ના પ્રકરણમાં આપ્યા છે આ સળખી યોડાક મમય પૂર્વે જ્યારે તેઓ શ્રી સમસહિત અલીગઝ પધાર્યા હતા ત્યારે તેમણે એક જૈનેતર સાર્ધના પ્રશ્નોના ઉત્તરો જે ઉદારભાવોથી આપ્યા હતા તેનો યોડાક સાર નીચે પ્રમાણે છે

શૂદ્ર જે શ્રાવકાચાર પાળતો હોય અને સત્શૂદ્ર હોય તો તેને ત્યાં સાધુ આહાર પણ લઈ શકે છે શૂદ્રજ રક્ત નહિ પરંતુ થાડાક જાતિય પણ ધર્મનું પાલન કરી શકે છે જૈનધર્મ જાણણુ વેશ્યનો ધર્મ નથી, પ્રાણી માત્રનો ધર્મ છે આજ કાલના જૈનોએ તો તેને તાબામાં રાખ્યો છે સત્શૂદ્ર અવશ્ય પૂજન કરશે જૈને તમો સ્પૃશ કરવા માગતા નથી તેને સ્પૃશ નહિ કરો પરંતુ મઠિરની સન્નુષ માન સ્તબ રાખો કે જેની તેઓ પુજા કરી શકે” -અત્યાદિ

જો આવી પ્રકારના ઉદાર વિચાર આપણા સર્વસાધુ
જોના થઈ જાય તો ધર્મનો ઉદાર અને સમાજનું કલ્યાણ
થવામાં વિશ્વજ નહિ રહે । પરંતુ ખેદની વાત છે કે સ્વર્ધર્મ
અને સંકુચિત દષ્ટિવાલા પડિતમન્યોની જાળમાં ફસાઈને
આપણો મુનિસ્રવ પણ જૈનીધર્મની ઉદારતાને બૂની
રહ્યો ।

હવે તો સાચું કાર્ય યુવકોને માટે છે જો તેઓ જાગૃત
થઈ જાય અને પોતાનું કર્તવ્ય સમજે તો ભારત વર્ષમાં
ફરીથી એજ ઉદારધર્મની આજીવ પ્રવર્તે

ઉત્સાહી યુવકો ! હવે જાગૃત થાવ, સમઠન કરો
ધર્મને, જોળો અને જે કાર્ય જમવાન અકલકાત્રિ
મહાપુરુષોએ કર્યું એણે કાચ કરી બતાવેા એ માટે
સ્વાર્થ ત્યાગ કરવો પડશે, પચાસતોનો જૂઠો ભય છોડવો
પડશે, બહિષ્કારની તોપને પોતાની સામી છાતીએ ઝીલવી
પડશે, અને અનેક પ્રકારના અપમાન સહન કરવા પડશે
જે બાઈ બહેન નાનાનાના અપરાધોના કારણથી જાતિ પતિત
થયા છે તેઓને શુદ્ધ કરીને તમારે ગળે લગાવો, જે દીન-
હીન પતિત જાતિયો છે તેને સુસસ્કારિત કરીને જૈનધર્મી
બનાવો, ઝિયો અને શૂદ્રોના અધિકાર વિના માગ્યે પ્રદાન
કરો અને સમજાવો કે તેમનું શું કર્તવ્ય છે, અત્યાંતિય
વિવાહનો પ્રચાર કરો અને સર્વને જાતાવી દો કે

સમ્મતિઓનો સાર

૧. જૈન ધર્મની ઉદારતાપર સમગ્રમ ઘણા ખરા બહુશીતા વિનિર્મિતો
 પોતાની શુભ સમ્મતિઓ આપી છે જેમાંની કેટલીક સમ્મતિઓનો
 આ અહીં આપવામાં આવે છે

૧ નિ જેનાચારી ઓ સુર્યસાગરજી મહારાજ-૫ પરમે
 ૧૧ સજીએ આ પુસ્તક લખીને જૈન સમાજ પર અત્યંત ઉપકાર
 થયો છે એમા મિદ્ધાતાનુમાર જૈનધર્મની ઉદારતા પ્રગટ કરવામાં
 આની છે જૈન ધર્મને પ્રત્યેક પ્રાણી ધાગ્યુ કરી શકે છે બેખડના
 આ પ્રવલ્લથી ૮ અત્યંત પ્રગત છુ

૨ સ્વામીનાદનારિનિ જૈન સિદ્ધાન્ત મહેદ્દનિ ૫ બહુશી
 ૧૨જી ન્યાયાવકાર-જૈન ધર્મની ઉદારતાથી એ મારી ગીતે પ્રગ
 થાય છે કે પ્રાચીન કાળમાં જૈન ધર્મનો કેવો પ્રચાર દેવો સુદ્ધિનો
 માર્ગ કેવો પ્રચલિત હતો જાતિ તેમજ સર્વ સોનાપર અવનમિત
 હતા પરંપર જૈનધર્મ પ્રાધિમાનતા દિતે-૭૩ ૪

૩ ૫ ઊરાનાવજી પરના સુપ્રિરે દિ જૈન બોડિંગ
 અમદાવાદ-આ પુસ્તક લખીને સમાજ પર અત્યંત ઉપકાર થયો
 છે આ પુસ્તકો વિધવિધ બાધમાં પ્રચાર કરાથી મનુષ્યજાતિ પર
 મોટો ઉપકાર થશે જાતિએ ને જૈનધર્મને તો સમગ્રમ નજર કરી દીરો
 છે આ પુસ્તકથી જૈનધર્મની ઉદારતાનો સૂર્ય પૂન પ્રકાશશે

૪ સુપ્રસિદ્ધ હતિહામકાર નિવાન ૫ જુગવકિગારજી
 મુખત્યાર-પુસ્તક સુર છે તેમજ તે ઉપયોગી છે જૈન ધર્મની ઉદ
 રતાની માથે બેખડના હ સ્ત્રી ઉદારતા પણ પ્રગટ કરે છે

૫ નિવાસારિધિ જૈનદર્શનદિવાકર. ૫ અપતરાયણ જૈન યેરિસ્દર (લ. ૩૧) - આ પુસ્તક જહ્નુ મુદર છે વિદ્વાન લેખકે જૈન ધર્મના નાસ્તિક સ્વરૂપને ઘણીજ ખૂબીથી બતાવ્યું છે, ઉદારરણ્ય બંધાજ સાચીય છે એમાં કોઇપણ જાતના વાંધાને સ્થાન નથી આવા પુસ્તકોથી જૈન ધર્મનું મહત્ત્વ પ્રગટ થશે

૬ આ કામતાપ્રસાદજી જૈન એમ આર. એ. 'એસ (લ. ૩૧) - આ પુસ્તકના અધ્યયનથી એ સિદ્ધ થશે કે જૈન ધર્મ એક પરમ ઉદાર ધર્મ છે એ જીવમાત્રનો કન્યાજ કર્તા છે વિદ્વાન લેખકે સાચોના અનેક પ્રમાણોથી એ સિદ્ધ કર્યું છે

૭ વર્મરત્ન ૫ દીપવલ્લ રણી - લેખકે કથાગ્રણ્ય અને મિદાન્તપ્રથેના દણ્ડોથી જૈન ધર્મની ઉત્તરતા તેમજ સર્વોચ્ચ ચણ્ડોનો સક્ષિત પરિચય કરાવ્યો છે પ્રત્યેક મનુષ્યે એનું અભ્યાસ કરવું જોઈએ

૮ હિન્દીના મુખ્યસિદ્ધાન્તનવકથામાળા જૈન-મુખ્યસિદ્ધાન્ત દિવહી - જૈન ધર્મ ઉદાર નથી તે ધર્મની વિટલપણ છે જૈન સમાજ આ પુસ્તકથી કમ્પક ઉદારતાના પાંડ લેશે તો લેખકને પતિત મહેન થશે

૯ આ વક્ત્રીયલ્લ એમ એ રિહ્તી-લેખકે આ પુસ્તકદ્વારા સતેથી જૈન મમાજને જળપૂર્ક દયમજ્જનો સાદમિક પ્રયત્ન મ્યો છે લેખકે આ યુગના જીવત યુવા છે એમજે જૈન ધર્મના મુદર સ્વરૂપને જોયું છે આ પુસ્તકથી જૈન દારૂપ આપણને મનાવ્યું છે આ પુસ્તક એક ચિનગરીના જેવું છે

૧. ૧૦ઠ્ઠા. સાંદ્યાય જૈન-ખી એ (એનર્સ) ખી
અમેમાવા - પુસ્તક અધ્યયનરોગર, મનનરોગર અને પ્રચારરોગર
ઉ નર્માનકાળમાં જૈન ધર્મ અને, જૈન સમાજનું મથુ અ
દારનારોખી મજબુતી કેમકે રહ્યું, હ આ પુસ્તકથી વાતન
ઉદારતાની જાણ થાય છે.

૧૧ સાહિત્યરત્ન ૫ સિદ્ધમે । જોયવીય ઉજ્જેડિયા -
પુસ્તક । સાખોની સખામાં 'જપારી જૈન-અર્થ' । જનનામાં પ્રચાર
કરવો જોઈએ । પ્રત્યેક માયામાં જાનો અનુભવ થવો આવશ્યક
' એ ઉદારાન મુજબ મર્માચાર, જૈનમર્યોનિ જૈનમિત જૈન
જગન પ્રગતિજૈનનિર્જન । પ્રતાપ (દિન્દી) રવરાજ । વિગત
જૈન, નાનુગ વમેરે પત્રોએ તેમજ અન્ય અગ્રેક વિદ્વારોએ મુકત
પ્રશસ્ત કરી હ ને સ્થાનાઅધ્યાયે અત્રે પ્રગટ કરી શકતા તપી વાત
વિકસીને જાનવીરોએ એનો સાખોની સખામાં જપારી પ્રચાર કરવો
જોઈએ.

